

ANDRZEJ SAJ

Stare zwyczaje
Młode nawyki

ANDRZEJ SAJ

Stare zwyczaje
Młode nawyki

Dzięki poezji świat nigdy nie jest stary
Robert Frost

Wrocław 2021

SPIS TREŚCI

Wstęp do „starego poety”	4
*** (Stare nawyki).....	14
Motto.....	16
Nienasycenie.....	17
Wątpliwości.....	18
*** (żaden wiersz nas nie...).....	19
Szyfowy los	20
Rodzinne drzewko.....	21
Ślepcy.....	22
Czekanie.....	23
Wątpliwości II	25
*** (Temu, kto ucieka...).....	27
Codzienna Odyseja.....	28
Feniks.....	29
Razem.....	30
Wilk i owce.....	31
*** (Poezja czas trawi...).....	32
Nauka.....	33
Osad.....	34
Święto.....	35
Portret.....	36
Zapytanie.....	37
Odwrotność.....	39
Urodzenie.....	40
*** (Gdy idziesz w starość...).....	42
Pusta jawa.....	43
*** (Kiedy poeta...).....	44
*** (Jak wyrazić strukturę...).....	45
Biesiada.....	46
Zabawa w chowanego.....	47
O co chodzi?.....	48
*** (starzy ludzie chodzą...).....	49
Sceny z filmu.....	50
Skrzypce.....	52
*** (Rankiem, przy...).....	53
Zastaw młodości.....	54
Romantyzm.....	55
Z topielicą.....	56
Kolejka.....	57
Równanie.....	58
*** (Stary filozof...).....	59

Starzy Mistrzowie.....	60
*** (młodzi nie dojrzą...).....	61
Performance.....	62
Złoto.....	63
Nieodkryty ląd.....	64
Porównanie.....	65
Rana pamięci.....	66
Ziarno bólu.....	67
Szyfowe wątpliwości.....	69
Gdy czas zawróci.....	70
Ogród nieuprawny.....	71
Nieznany przyjaciel.....	72
Z kalendarzem.....	73
W drodze.....	74
*** (...ci którzy zamieszkali).....	76
Grudy.....	78
Miodobranie.....	80
Alfabet nieba.....	81
Pokalane.....	83
Zapora.....	84
*** (Kiedy poeta...).....	86
Niecierpliwość.....	87
*** (wiersze poorane bruzdami).....	88
Młodo starzy.....	89
Nienasycenie.....	90
Serenitas vitae	91
Ananke	125
Ból.....	126
Książkożerca.....	128
Lacrimoza.....	129
Kadysz (dla P.A.).....	130
Ananke.....	131
*** (Czy jest coś mniej...).....	132
Gad	133
Pewna osobliwość.....	134
*** (Próba spisu wrażeń).....	135
Zwątpienie.....	136
Nie – noc.....	138
*** (poeta nie stroni...).....	140
Odwrotność.....	141
Rebusy.....	142
Posłowie:	
R. Piaskowski: Stare zwyczaje, młode nawyki (o najnowszej książce Andrzeja Saja).....	144

1

Wstęp do „starego poety”

Wszyscy poeci są młodzi, tylko niektórzy osiągają starość i w niej, w stanie wyboru – czerpiąc siłę ze swego talentu – tworzą poprzez słowa i obrazy ciężarne nagromadzonymi doznaniem oraz prowadzą zapisy z wyprawy do kresu czasu (gdzie wieczność odsłania swą niepoznawalną obecność). Więc „stary poeta” wyraża w swych tekstach to co jest esencją i młodości i przeżyć tego czasu, który go do życia powołał. Bo w poezji dojrzałej wiekiem jest zawarty ów cały przeżyty czas, ten do spontaniczności młodzieńczej dodany efekt wgłębienia w metafizyczne źródła odczuć i przeczuc. Starość poety, gdy balansuje on przy tej granicy, która jest już summą dotychczasowych doświadczeń, stawia go w sytuacji pewnej wnikliwości i pogłębionej duchowości, i w tych obszarach odnajduje swoje przyszłe miejsce. Do którego nie spieszo mu ale wie, że ono istnieje, jak istnieje jego wyobrażenia i poczucie czasu – zwalnającego i uwalniającego. „Stary poeta” jest wstępem do ciągle „młodej” poezji, która czeka na swego użytkownika. Wszyscy poeci są „starzy” – bo poezja ma swoją starą historię, wieki dokonań. O czym nam mówi

formuła „starego poety” – jako kategoria znakomicie oddająca pewien rodzaj twórczej aktywności, która niejako zapomina o swym „wydźwięku” egzystencjalnym (choroby, osłabienie aktywności fizycznej i umysłowej) a wręcz aktywizuje nowe siły twórcze w zintensyfikowaniu (np. zdolności syntetyzowania) doświadczeń życiowych na rzecz wytworu – dzieła sztuki. Należy to podkreślić – nie chodzi tu o starzenie się ludzi czy rzeczy – jako efektu przemijania; ale idzie tu raczej o stan (dzisiaj pomijany czy lekceważony) tzw. dojrzałej mądrości i rozsądku (mentorzy, sędziowie, patroni). Taka „starość”, jako taka, znajduje bowiem dość bogatą egzemplifikację dowodów na jej twórcze predyspozycje w literaturze i sztuce.

Choć de facto „starość” w twórczości to strata i zysk. Strata – to lęk przed końcem, stagnacja, poczucie niespełnienia, pogłębienie osłabienia funkcji życiowych itd. Zysk zaś – to doświadczenie, dojrzałość, refleksja, namysł, zdolność zrozumienia, choć i wątpliwości, i pragnienia dalszych spełnień... Jednak dzisiaj starość zwykle traktowana jest z dystansem, jest jakby wstydliva, nie chcemy o niej mówić, wolimy zapomnieć. Kult młodości, młodego ciała, dominuje w kulturze i w doświadczeniu powszednim. Ale nie zawsze przekłada się to na efekty wyższej kultury, na dojrzałość dzieła, i tu „starość” może być pewnym argumentem. Więc „stary poeta” to nie musi być stary człowiek idący „pomostem zmęczenia” ku kresowi życia, ku niepamięci. Stary poeta wchodzi w twórczość - by zostać w pamięci. Stary człowiek znajduje swoje miejsce w „starczej” (pisanej w podeszłym wieku) poezji i opowiadaniach Jarosława Iwaszkiewicza, jest obecny w poezji tego „starego po-

ety” jakim niewątpliwie był Zbigniew Herbert i Tadeusz Różewicz, i Czesław Miłosz, nadal są Adam Zagajewski i Janusz Styczeń i Urszula Benka i wielu innych... i wielu cenionych rodzimych i zagranicznych autorów. Pięknie pisze o tym „stary” eseista Ryszard Przybylski w swym „eseju o starości” (pt. Baśń zimowa, Warszawa 2008 r.). „Starym poetą” w sensie pełni dojrzałości i „czystości” głosu (dzieła) adekwatnego do doświadczeń życiowych bywa wielu malarzy, fotografów, rzeźbiarzy... artystów, którzy zdając sobie sprawę ze swej starości potrafią ją przezwyciężyć lub ignorować, siłą woli – jak czynił to Michał Anioł. Istotą tej woli przezwyciężenia (trudów późnego wieku) była ignorancja zewnętrznosci na rzecz skupienia się na wewnętrzności, na sile ducha – strzeżonego czy wspartego myślą. „Michał Anioł – mówi Przybylski – codziennie przypominał sobie, że w ciele tkwi ironiczna sprzeczność między pięknem a trywialnością; że sprzeczność ta tkwi również w całym materialnym ożywionym bycie. Starość jest okrutna wobec rafaelicznych mitów o estetycznym wymiarze naszej egzystencji. Wiemy stąd, że starość Michała Anioła była „jęderna”, mimo chorób i czasu kultu młodego ciała (renesans); że ten „stary rzeźbiarz” właśnie potrafił przenieść uwagę z pięknego ciała (zewnętrzności) na „piękno wewnętrzne”, na pochwałę wewnętrznego sensu naszego bytu. Ale warto także zauważyć, że w istocie „starym poetą” może być jeszcze młody człowiek, jeśli uznaje młodość za stan ducha a nie ciała. Wtedy można by postawić znak równości między starością a młodością; i oba te stany współbrzmiałyby w procesie twórczego docierania do granic pogłębiania ludzkiego poznania,

w dobieraniu form ekspresji artystycznej dla wyrażania naszych wyobrażeń i odczuć, prezentacji naszych aspiracji i nadziei, w tym sensie, że sztuka jest w pełni zależna od kontekstu doświadczenia życiowego; jest esencją jego chwilowych przejawów – przedstawionych w każdym akcie twórczym i w jego zmaterializowanej formie.

2.

Ciągle wątpiący. On „stary poeta”, który wypisał się – sądził – doszczętnie. Nie wierzył, że osiągnął już to czego chciał; co mu narzucała jego nieustępliwa wola sięgnięcia tej skrytej (przed nim) prawdy o świecie i o życiu ten świat odbierającym. To zwątpienie – jak u Ciorana, (wydane w jego „dziennikach”) jest czymś obezwładniającym, bo stary poeta wie, że nigdy nie osiągnie „zbawienia” w swej (poetyckiej) mowie, że zawsze będzie o kilka kroków za, za tym co już się stało, co jest gorące i aktualnie modne, że zawsze jest też o ten krok od końca – obsesji śmierci, która jest wszak w starości czymś tak naturalnym jak narodziny. „Stary poeta” – jako figura stylistyczna – może być pewną kontynuacją długiej taśmy „starych”, zawsze wspartych na swym wielkim doświadczeniu twórców, od Goethe poczynając (omijamy tu starożytnych autorów), po Iwaszkiewicza czy Miłosza, teraz także dokonania Hartwig czy Zagajewskiego. Ale w tym zwrocie – emocjonalnym – zawiera się jeszcze ponadto to co wyprzedza wiedzę i doświadczenie; w tym przebłyskuje i tkwi pewna intuicyjna moc; świadomość dążenia w głąb życia (nie tylko własnego) by dotrzeć do tych warstw, do tych wewnętrznych obszarów gdzie jawi się już to co zostało

„zadane”, co zostało wpisane przez Los i siły kierujące tym (indywidualnym) losem „starego poety”. Czy to jest możliwe? A czy w ogóle możliwa jest poezja? Simone Weil wręcz sądziła, że poezja jest niemożliwa. Mimo to są poeci, żyją ci „starsi” bracia w wierze w Słowo. Niektórzy nazywają ich Żydami - „wiecznymi tułaczami” (Derrida, Celan). Ale plemię starych poetów jest większe, choć bardzo rozproszone w świecie naszych wyobrażeń i doświadczeń. W każdym czującym i przeżywającym świat, w jego radości ale też bólu, w nadziei i lęku tkwi jakaś część owego „starego poety”, który już wyrósł z młodości, już oddalił się od początku by spojrzeć na koniec, by go celnie opisać, wyrazić, oswoić, zaprzeczyć, zwątpić we wszystko co już zapisał czas i zobaczyć: co jest dalej, co poza horyzontem?

Ten wąpiący to „Rezerwista” – z jego sceptycyzmem, dystansem wobec rzeczywistości (społecznej i politycznej przede wszystkim), to jednocześnie ktoś kto jest „gotowy” (przygotowany mentalnie i zbrojny w odpowiednie narzędzia) do powołania do walki o sprawy, o wolność (w tym osobistą) i niezależność myśli i życia w „rezerwie” życia (codziennosc) – tak można też widzieć tę zaszczytną rolę dla poety i dla filozofa; dla artysty, który nie jest łasy na zaszczyty i rachuby materialne. Choć tego też nie należy wykluczać. „Rezerwizm” jako stały, sceptyczny stosunek do tego co zewnętrzne, co mań swymi blaskami i zaszczytami, bo to jest głęboka, wrażliwa empatia dla życia wewnętrznego bliźnich, ich rozumienia i akceptacji w chwilach zagrożenia, trwogi lub bezradności. Rezerwista swą „broń” trzyma schowaną, zabezpieczoną ale zawsze gotową do

użycia. I umie jej użyć, także w obronie swego języka. Czy każdy „stary poeta” jest Rezerwistą? Niekoniecznie, choć zwykle wśród nich są i starzy poeci i nie poeci. Każdy Rezerwista gromadził swą moc, gromadził argumenty, wiedzę i doświadczenie gdy był młody, gdy stał w szeregu z Osłońcą i jego „bratem wzajemnym” – Ciemnym, gdy ćwiczył z nimi tę konieczną musztrę odczucia i poczucia siebie i innych, rozumienia i nierozumienia rzeczy i zjawisk, które ich dotyczyły, dotykały i doświadczały (ćwiczyły). Tę drogę (losy ich wszystkich) może przebyć każdy kto urodził się i był współbratem Osłońcy i Ciemnego, był (i jest Rezerwistą, który jako „stary poeta” gromadzi w sobie (w swej pamięci i niepamięci) ten przebyty czas, zawraca go słowami, dobranymi celowo, ułożonymi w zwrotki... które mówią co nieco o tej drodze, ale więcej mówią o tym co jest obok tej drogi, co zbacza i kluczy po peryferiach, po bezdrożach naszego życia (i czasu), po wertepach nieprzewidzianego życia poetów i tych co już są po tamtej stronie. Stary poeta Paweł Hertz napisał: :

„Z każdym rokiem mniej mi trzeba, ucho coraz mądrzej słyszy, oko widzi więcej nieba, usta zastygły w ciszy”.

3.

Czesław Miłosz w swym kończącym życie (wydanym dwa lata po śmierci) zbiorze wierszy – myśli („Wiersze ostatnie”, Znak, Kraków 2006) zawarł niemało refleksji na temat starości i jej „przywilejów”. Pisał: „Kiedy jestem stary i opisywałem tak długo, /co zobaczą oczy/. Aż nauczyłem się, że najbardziej wskazane jest /zamilknąć” Ale

też nie był w tym konsekwentny; dowód: ten właśnie tom. Twórczą niekonsekwencją jest też pisanie o milczeniu!

No bo jak zapisać milczenie? Tak by świadczyło o sobie i o wyznaniu tego co skrywa – tajemnicy?, niedopowiedzenia? Tajemnicy, która się ku ujawnieniu nie sposobu ale przecież nadal jest, nadal trwa w swym niemych zawieszaniu i zawierzeniu Temu Kto ją posiada. Więc poeta, jego wiersz, może tylko próbować dotrzeć (celnym słowem) do tego blasku, który lśni gdzieś w zapętleniu nieskończoności, ale który „odbija” (jak lustro) wszelkie słowa, wszelkie celne strzały myśli... chyba że jakiś zostawi ślad, zadrapanie, które będzie się jątrzyć, będzie sączyć krwi znakiem aż pęknie, aż ujawni cząstkę swej materii – treści. (Ten narastający wrzód niebytu). Czy udaje się poetom uchwycić tę nikłą, jedyną strużkę, nić światła, która doprowadzi tam, skąd (z ciemności, z mroku) jątrzy się owa nikła, smużąca się zapowiedź treści, przenika do nas - stojących na drugim brzegu, ślepnących od spoglądania w nieprzenikliwość, w ciemność.

Miłosz, tam, już chyba dowodzi to czego niedowiedział tu, już to wie albo jeszcze bardziej w zdumieniu, w konsternacji patrzy i nie widzi z braku spojrzenia, którego nie ma. Bo jest cały tylko mgłą oka i tylko (zapewne) niematerią duchowego widzimisię...

Powie: „...lament w sobie nosimy”; bo chcemy wiedzieć więcej a niewiele już się dowiemy, prócz tego co niewiarygodne do nas spływa. Więc należy zmilczeć to, co się w milczeniu zamyka i bezgłośnie w sobie komentuje. Poezja jest lamentem duszy...

4.

„Czy można być szczęśliwym, będąc starym?” - pytał Józef Czapski – cytuję za W. Karpińskim, z jego „Portretu Czapskiego” - i odpowiadał: „Tak. El on bènit Dieu”. Nazywał to „życiem przyjemnym, bez cierpień...” W dalszej części swego eseju Karpiński przytacza w rozdziale pt. „Książki gadające” zapiski Czapskiego na marginesie eseju Du Bosa o utworach Hofmannsthal; cytując go: „Dojrzewając, twierdził, człowiek uczy się wyżej cenić pełnię niż zbytnią obfitość, spokojną radość niż nieokreśloną tęsknotę” – te słowa Czapski podkreśla i tłumaczy zdanie (zapisane przez Du Bosa po francusku i po niemiecku). Notuje: „Zbożne zadowolenie ponad wibrujące nienasycenie / dręczące nienasycenie / dławiącą tęsknotę”. I – jak pisze Karpiński – nie był zadowolony z tej wersji (przetłumaczonej) odbijającej ducha sytuacji Hofmannsthal - uczącego się od swego starszego kolegi filozofa – Raula Richtera.

5.

Stary poeta wierzy, że po śmierci będzie dane jego duchowości przebywać w stanie, który stanowi niejako kontynuację tego co w życiu, że będzie tej duchowości służył, wspomagał jej rozwój w obszarze sztuki, którą doświadczał tu, w doczesnym życiu? Że będzie to stan użycia poezji w niej zastany, bo wyćwiczony, wypiełgnowany. Ale przychodzi do Starego inny, nie mniej stary i doświadczony poeta i twierdzi, że po śmierci jest tylko nicość, że dusza to metafora, nie odpowiadająca temu procesowi (chemicznemu), który kiedyś ustanie, zamykając raz na zawsze procesy życiowe. Czy obaj się mylą?

A jeśli się myli tylko jeden. Który ? Kto wie ? Kto wie co tam jest albo kim jest Ten Który Jest..... Przeciw wierze staje naukowe doświadczenie, które zresztą nigdy nie jest albo do końca wiarygodne, weryfikowalne... więc stają naprzeciw siebie dwie wiary? Choć nierówne w wartości. Która ma sens ? Bo musi być jakiś sens w tym, że tu jesteśmy, że czujemy, myślimy, marzymy, że przekraczamy naszą świadomość i wynosimy się w przestrzeń ponad nami, która jest nie zgłębniona, tajemnicza i nad – ludzka. Czy po to pielęgnujemy to wszystko (co w życiu) by to służyło niczemu, by dopełniało zasoby nicości? A przecież (mówią filozofowie) jest raczej coś niż nic; jest - bo to nas otacza na różnych poziomach; poznawalnym ale – więcej – na poziomie – nieoczywistym, niedosiężnym dla naszej potocznej świadomości, a jednak przeczualnym, intuicyjnie lub pozaświadomościowo; jest stanem wychylającym się spoza tych „zasłon”, które narzucił nam Ktoś lub sami je sobie zbudowaliśmy. Bo gdyby tego nie było (tam, gdzieś, Kogoś...) to po co i dlaczego tworzymy, wyobrażamy, robimy sztukę, magię i religię . Po co ? Pytania, na które nie ma prostej odpowiedzi; dlatego kluczymy, metaforyzujemy, piszemy wiersze – bezradne stwory, które próbują sięgnąć nieba, ledwie skacząc nad ziemią, kulejąc i mamrocząc... ale to one tam czasami potrafią zajrzeć...

6.

Starość poety jest efektem zatracania się w lekcjach młodości.; on te zadane w tamtym czasie obowiązki spełnił ale w tym zapracowaniu, zaafierowaniu, pasji życia zapomniał, że czekają na niego także inne zadania, te które

młoda świadomość odsuwa, odkłada na później, bo zbyt atrakcyjny jest czas użycia by go nie wypełnić, licząc że z tych przeżyć odłożą się później wartości, które dopełnią się i wypełnią w czasie starości. ..wtedy gdy duchowość weźmie już górę nad ciałem a zmysły, rozhuśtane w mistycyzmie, szukają ukojenia , wyciszenia. Stary poeta mówi wyciszonym głosem, czasem szepce na ucho Milczenia, a Ono – boskim Echem – mu odpowiada.

Wiersze późno pisane, czy już nie są obciążone owym „szyfrowym” przekleństwem mozołu ale i nieustępliwości w trudzie wspinaczki na tę wielką górę Niemożliwego, skąd widok (ten obecny) wyznacza horyzont transcendencji.

Stary poeta się wy-pisuje... i wpisuje się w ten trud...

***

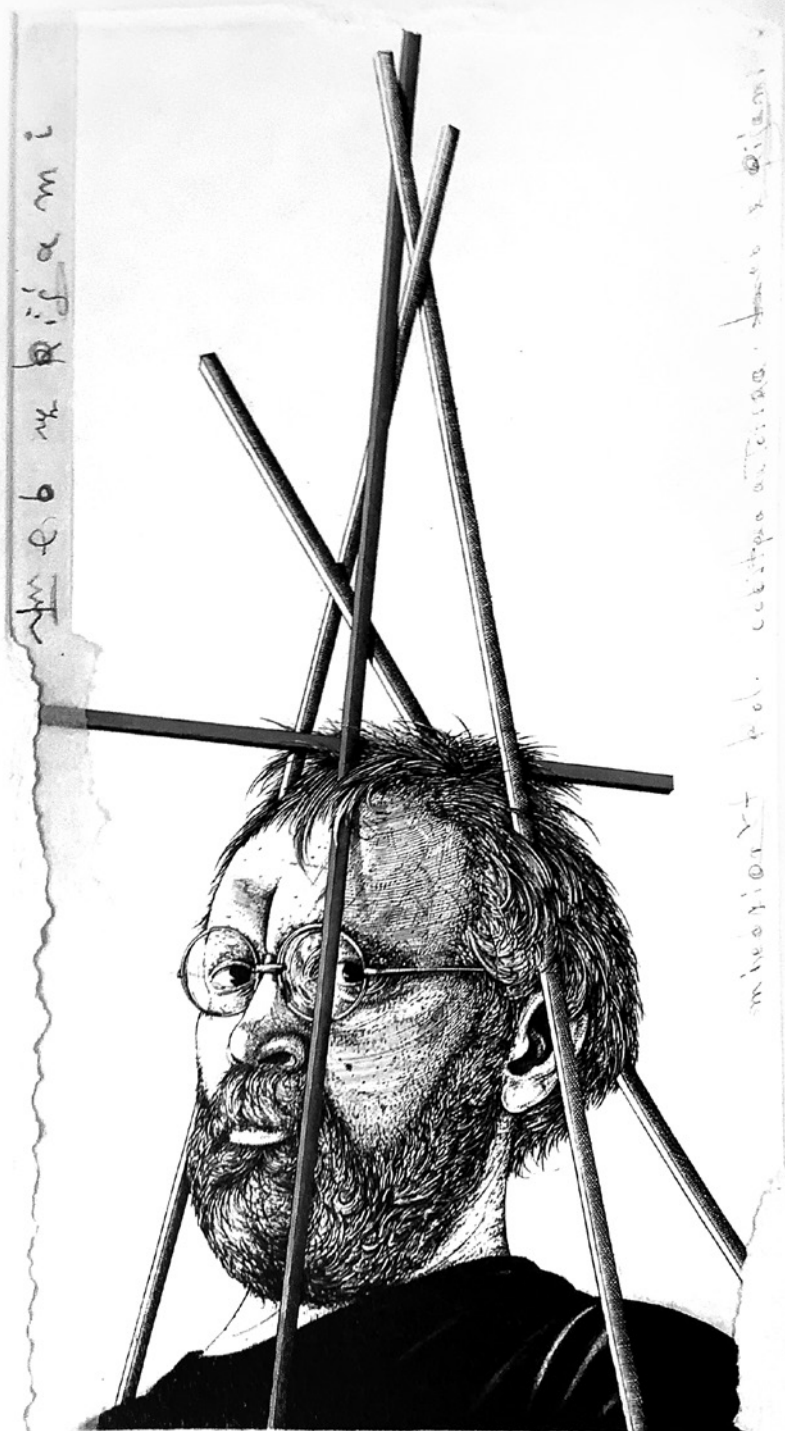
... lament w sobie nosimy...
Cz. Miłosz: Stary człowiek ogląda TV

Stare nawyki
młode zwyczaje...

Turbulencje czasu :
raz się wznosimy,
to znów spadamy,
a los wciąż nas osadza
nad horyzontem ziemi

Jesteśmy jak pokorni mnisi
w klasztorze życia zamknięci;
w naszej ciągłej rozprawie
z przeznaczeniem – nie milczymy,
gdy czas nas kaleczy:

W mowie – oswojeni dzicy,
bądźmy czujni jak poeci,
albo dzielni jak wandy
niszczący starą kulturę,
by zbudować nowe państwo
(skąd nas nikt nie wygoni).

Motto

Stary poeta, jak Żyd wierny,
pochylony nad kryptą Księgi,
w prochach snów studiuje zapisy
i przekłada je na tablicę jawy.
W jego praco-modlitwie myśl
wzmaga rytm serca,
a słowa tułające się po pamięci
znajdują swoje wyjaśnienie.
Są to spisane wyrazy – wyznania
tych co z nim poszli drogą pokuty;
starych czcicieli jedynej prawdy,
eremitów z jaskini nie-oczywistości.

Nienasycenie

Wiersze późne – albo spóźnione?
kiedy głos chyli się ku spadkowi
notowań na giełdzie wymowy i użycia,
kiedy wzrok już myli się w odróżnianiu
piękna od dobra wszelakiego,
kiedy się wstaje wolno nie wstając
i spieszy do wieczornej chwili.

Te wiersze są chciwe treści,
bo czas wspólnego posiłku mija
i tylko dawny głód – ssący wewnątrz –
ust nienasyconych wypowiedzią,
czeka na pocałunek muzy,
która skryta poza – oczami poety,
tę łzę – błysk zrozumienia – zsyła
i na niewidzialnej kartce papieru
śladem swym zapisuje...

Wątpliwości

kiedy poeta – starszy o czas wierszy –
które układał w dobrej wierze,
by przysłużyły się pamięci jego młodości;
więc pełen nadziei, że ciągle może służyć
bogom, którym zburzono ołtarze,
ten wątpiący w siebie – sięga za pazuchę
pamięci – skąd wyjmuje czułe narzędzia
swojej wiary i... przyjmuje poród.
Jego nowo narodzone słowo jest pytaniem:
co wyrośnie z tego małego wiersza,
które świat ujrzało i już pragnie być
pierwsze, krzycząc, że jest,
że chce samo widzieć, jeść i tulić się
do wyschniętej piersi Muzy,
która wybrała swą starczą wolność
i nikomu już nie chce służyć.

***

żaden wiersz nas nie ocali ani
nie zgnębi choćby wyrwał strzęp nadziei
i słał myśli w zapomnienie
z jakimi świat ma nas w swej obłudzie

wiersz nie pokona – szydzi poeta –
strzelając z biodra do jawnych cieni,
wiersz to nie skobel w bramie wieczności
wyrwany – bo zionie ku nam nicością

wiersz to nie wyprawa w zaświaty,
to nie dziura na planie brukowca
ani idea, która może sama zgasnąć
choć ją poeta swymi snami karmi

bo wiersz to tylko cząstka prawdy
wpisana w krwiobiegi naszego żalu
za nieosiągalną stroną tajemnego lądu,
do którego wszyscy poeci zmierzają

Syzyfowy los

Na szczyt niebosiężnego spełnienia
toczy Syzyf swe znużone ciało,
zdiera stopy do krwi wykwitów,
pracą jego dłoni grań się wznosi.

On już z finałem życia zaczął miarę;
czeka go jeszcze ostatni gest woli,
gdy naraz to ciężenie – w bólu –
z powrotem spycha go do początku.

Skąd znów z mozołem gramoli się
i ciska – chcąc zakończyć swe zadanie;
i jeszcze raz w górę pcha swe życie
w wysiłku – a myśl żywi się lękiem

Że nigdy nie wejdzie na ten szczyt
skąd widok na widok przeżycia,
że los jego taki – choćby martwy – to mit
sprawia, że się wypełni kara Bogów.

Rodzinne drzewko

Rodzinna legenda głosi,
że dług mamy u Francuza,
który spod Moskwy uciekał
– tej zdobytej przez Napoleona –
przed generałem Mrozem
i jego pułkami: głodu i zniewolenia
(co stało się naszej historii motywem).

Francuz, lecząc rany, znalazł
ukojenie w objęciach Litwinki,
wijącej nad Niemnem polskie wianki
wokół głowy przybysza; i tak
wrosło to drzewko – tu opisane
o zrozumienie proszę bo liści
zmyśleń chyba na nim więcej
niż siły korzeni – w ziemi czasu.

Lecz dzisiaj kto odzieli prawdy
liście od tych co zwodzą kolorami;
zresztą i tak wszystkie opadną
gdy przyjdzie jesień, a wiosną
wnuk nową już opowieść ustali
by w przyszłości zakiełkowała.

Ślepcy

Idzie ślepiec za ślepcem
rozpacz ich kijem pogania
ten z tyłu szturcha wprzód
skąd płyną słowa kąśliwe:
przekleństwa mielone w pył
drogi, co wiedzie donikąd
jak oni otrzymujący krąg
tańca beznadziejności.

Ślepiec wiodący ślepca
potyka się o własne nogi.
Bóg widzenia nie daje rad,
nie chce – by oni przejrżeli
kurtynę zwisającą tak
by osłaniała boskie prawa.
Niech idą dokąd ich prowadzi
ślepy traf – w nadziei
przetrwania.

Czekanie

Stoję na miejskim przystanku,
wokół sami starsi ludzie
czekają – jak ja

Wszyscy wiemy, choć niektórzy wątpią,
że ten spóźniający się tramwaj – to ostatni,
który nas zawiezie tam dokąd chcemy,
(ale to też nie jest takie pewne).

Całe życie – czekamy
wytrwale na coś, czekamy
od dziecka
(na prezent, na niespodziankę),
później to już nawyk: wyczekujemy
okazji, nagrody, miłości, spełnienia,
wygranej, dobrego słowa...

I choć czasami zdarza się nieoczekiwane
(co jest także w pewnym sensie oczekiwaniem),
to przyjmujemy ten szczęśliwy traf albo
jego odwrotność – losu cios;
jako wymiar tego samego czasu,
który się zapętlił w naszym czekaniu.

Życ – to ciągle czekać
i mieć nadzieję, że nie wszystko się spełni,
że unikniemy tego co nieuchronnie,
samo na nas czeka,
czeka na wypełnienie...

A tramwaj? Przyjechał i zabrał
kilku oczekujących. Reszta
nadal oczekiwała .
Na co ? Na następny wehikuł
wątpliwości.

Wątpliwości II

1. Pomyślmy: a jeśli Bóg jest naszą Pamięcią; wszechogarniającą melodią o nas wszystkich, zapisaną w naszej jaźni?

A jeśli zapomnimy? Co będzie? Pytajmy swej Pamięci.
I oto brak odpowiedzi; ta nieodpowiedź głęboko
w nas złożona jak tajemnica.

Co myślimy, gdy słyszymy głos kurantów (z katedry
na Ostrowie Tumskim);

My chcemy Boga... My poddani Pamięci, wierni jej
aż do śmierci..

A jeśli zginie wszelka o nas pamięć – co będzie?

Co zrobisz, Panie, gdy umrę?

– pytał R. M. Rilke, i nie otrzymał odpowiedzi... lecz
Pamięć o nim jest ciągle żywa.

2. A jeśli Panie jesteś tylko w Pamięci?
W Pamięci naszego lęku przed niepoznanym,
naszej nadziei na odczytanie wspomnień
i spojrzeń w przeszłość naszego istnienia .

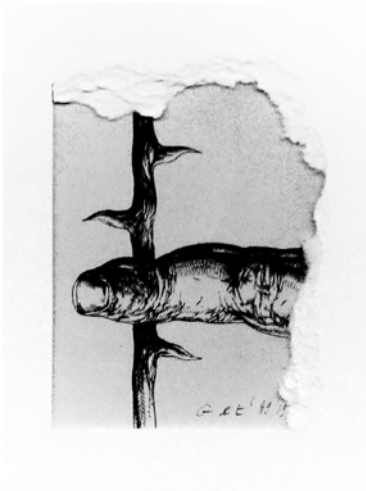
A może jesteś jednak czymś ponadto,
co poza pamięcią w nas się gromadzi
i w przerażeniu wzrasta i ten lęk życia
dominuje, gdy sny się w sobie zapętłają?

A jeśli jesteś Snu naszego emanacją?
Wszechogarniającą bańką zmyślenia,
która się wzwyż wznosi razem z Twoją
potęgą niezaprzeczenia i beztroski.

A jeśli Cię nie ma w naszej opowieści,
tej wywiedzionej na granicy zrozumienia?
Wieści o kimś kto nieznany lecz bywa
w naszej świadomości, i to bezwymiarowo?

A jeśli Cię odrzucą nasze odczucia
i będziesz tylko nieznaną iskrą drewna,
którą rozpałała za nas stara historia
i już w samospaleniu dawno poległa?

A jeśli Panie zapominamy Ciebie?
To kto ten nasz grzech pierworodny
przypomni, rozgrzeszy i nas zaprosi do tego
stołu opuszczonego przez niewiernych?

***

Temu, kto ucieka przed oczywistością,
każde słowo poety podsuwa nadzieję
na zrozumienia świata, który się zwija
w nas – mierząc czas iluzoryczny
miarą od zera do niewymierności
poezji, która zdolna jest nadal opiewać.

Jeśli słowo połączy zwaśnione strony
świata – widzialnego z niewidzialnym –
to będzie też dobrym spoiwem dla tych
co przyjdą – z tymi co już stąd odeszli,
zostawiając po sobie znaki, rzeczy, gesty,
przyjazne ślady wspólnej przeszłości.

Więc luźne karty rzucone na wiatr historii
butwieją w archiwach dni przeszłych;
leżą tam bezużyteczne – choć są zapisane
wiarą w słów bezgraniczną moc, w ich
wartość zabytkowego artefaktu –
czekając by je wyjawiał szept poety.

Codzienna Odyseja

Oddalamy się od siebie – nasza odyseja
po morzu wątpliwości i tęsknota za
opuszczoną żoną, która wysłała myśli
ku zapomnianej łodzi naszego ciała.

Jeszcze kilka zatroskanych wierszy
i powrócimy do tej skrytej w nas wieści
co czekała na nas – grzebiąc zalotników
powszedniości – ranek świętujących...

Radość uznania, że nasza ojczyzna
tkwi w nas głęboko jak rozkosz chwili,
krwi płynącej bez zatorów i przeszkód
po zdradliwych morzach steranego ciała.

Jeśli dobijemy wreszcie do portu,
do naszej przystani o zmierzchu,
uderzą nas wszystkie nasze przewiny
karą za oddalenie się od życia obowiązku.

Feniks

Gdzie wstaje wiersz – milknie ton
głucho uderza brąz o brąz
z tarczą zwycięstwa spokrewniony
ofiara sławi – wniebowziętą

Nie powie nikt komu bije dzwon
głęboko skryty w sercu dźwięk
Ten kto go słucha – ogłuszony
powtarza słowem żywotny rytm

Gdy pogłos wita powtórzenie
słowo się słowu przeciwstawia
nie zgaśnie żar oczyszczający
z popiołów nowa pieśń powstanie.

Razem

Nieświadoma młodość i pewna swego,
w dokonaniu, przeżywana starość.
Dwa brzegi tej samej znaczonej rzeki
wy-jaśniania i po-godzenia.
Ciało i duch, materia i wzniosłość;
jakież ograniczenia dla przechodzących,
tych tkwiących w środku, którzy milczą
gdy żarna przemienności sypią w oczy
mąką zwątpień. (Nie będzie z niej pożywienia)

Gdy bije blask i mży patyną –
razem wzbierają w rzeźbionej figurze;
dwie strony tej samej postaci,
oto początek stworzenia: z lędźwi męskich
wykuta kobieca delikatność. Razem,
obopólne znaczenia nikną pod naporem
czasu. Im mniej – tym więcej – powiedzą
niezrównoważeni w osobności płci,
choć razem płyną w tej samej rzece
i razem toną w równaniu niemocy.

Bo niewiadoma nie szuka rozwiązania;
iks – jest symbolem tajemnicy.

Wilk i owce

Stary człowiek kłania się sztuce
nisko stąpa czując podziemia
lekko uchyla rondo swego widzenia
z uśmiechem czyści okulary
Stary człowiek zaprzątnięty przeszłością
sny jego układają się w szarady
myśli wierszem a to proza życia
te schody strome jak marzenia
Stary człowiek błędy na bok odkłada
poezja mu wnosi swe przesłanie
zamknął się w labiryncie utworów
czuwa choć sny go osaczyły
Jest starym wilkiem – bo skargą oczu
mnoży zdobycze na polanie
Jest barankiem złąknionym ucieczki
lecz służą mu tylko pokłony
Gdy poeta pisze o swej starości
wiersze mu pasą się na dłoni
marzy o ucieczce lecz już poległ
zamurowany cegiełkami niemocy
Wilk i owce – wrzawa i cichość
takie jest sztuki posłannictwo?
Może poezja ulżyć starości?
Jałmużną jest czy modlitwą?

* * *

Poezja czas trawi chciwie
pożera i chwile i godziny,
ani się spostrzeżesz gdy lata
przemkną za parawanami słów.

Czyżby znikwały w blasku słońca
bo sny ich już się nie imają;
czas trawi i zostawia tylko kości,
gdy z losem gra o duszę.

O twoją duszę stary poeto
walczy muza z szatanem,
kto ulegnie w tej potyczce,
komu los zerwie laur z głową.

I poniesie ją w przyszłość,
gdzie nowe pokolenie
przypomni twe rysy poeto
zimnym pamięci kamieniem.

Nauka

Stary Bóg – zadumany nad losem
ludzi nieufnych, osobnych milczeniem
poznaje poetów młodych po ich krzyku
a starym daje znaki wyciszenia.

Stary Bóg patrzy i celnie dostrzega
różnicę między jasnym i ciemnym
słowem – które w sobie zbiera moc,
by służyć poetom, by sławić...

Stary Bóg zmęczony wraca w sen,
snem wgląda w to czego nie stworzył,
a co przyszło – poetów staraniem
w tym niejawnym wymiarze życia.

Osad

„Próbowaliśmy czasu: był bez smaku, jak woda”*.
i przeciekał przez palce, był nie do utrzymania
nawet dla tych najbardziej spragnionych: starych.
Chociaż zawsze zostawiał na dłoniach jakiś ślad,
zwykle niezmywalny brud, jakby jego użycie
latami rytowało nasze papilarne linie po to,
by rozpoznać kto nieprzyjazny, a kto brat.

Gdy w tej płynności chciało się utrzymać,
trzeba było pośpiesznie wymachiwać rękoma –
by nie zachłysnąć się. Tak pokonywaliśmy prąd
wartko unoszącej nas strugi, nabrzmiewającej
latami wrzucanych do niej rzeczy i zdarzeń;
szczęśliwie lekkich albo ciężących do dna
wirami niespodziewanych zwrotów historii...

Płynęliśmy, pijąc ten napój śmiertelnych,
by nasycić się nim na te i przyszłe życie.
I przy każdym hauście tego boskiego nektaru
w ustach pojawiało się gorzkie słowo-osad.
Czas był bez smaku ale jego materii pamięć
miała coś z zapomnienia – choć te określenia
są sobie przeciwstawne: bo wieczność wiruje...

Trwały w sobie jak niedostępne pokłady soli:
a zestalony czas ziemskiego potoku przeżycia,
smakuje jak woda – albo pot wszystkich żyjących;
ofiar tej przemocy natury, co trwa i znika
i znów biją źródła nadziei – z naszego wysiłku.

Święto

Wracając z przeszłości trzeba gruzy czasu
przesypywać w pokładach codzienności,
trzeba ominąć śmieci nieznaczących zdarzeń,
nic nieznaczących wobec oczywistej prawdy
kwitnienia i zanikania woni schnącej
w kwiatach, którymi świat budzi się, a potem
żyje w ferii gasnących kolorów – po ciemność,
pełną mroczność – co jak czarne myśli, niczym
kruki atakują spłowiwały w lęku wzrok Van Gogha,
gdy szedł z obnażoną głową przez pole żaru,
słonecznego żaru, bijącego ostro od Boga obłędu;
wprost celującego w jego zdumioną twarz...
Potem, gdy cisza objęła go swym ciemnym węzłem
nierozwiązywalnego pragnienia bycia blisko Tego,
który miał mieć nad nim pieczę – wtedy zeszała
noc swymi ptaszyskami z cokołu i stało się,
że nawet poeci zamknęli się w swych wieżach,
by strzec tego, co pięknem wzrośnie... Przyszły
zwykle dni dręczące czułych swą normalnością,
więc wymyślono święto – czas wspierania bóstw
w ich odwracaniu zdarzeń – w celebracji snów,
w tym uświęconym sztuką słoju spełniania,
gdy czas wraca do swych leży, a twórcza moc
jest orłem kołującym nad polem kruków
wyploszonych przez trwożny okrzyk malarza.

Portret

Obraz twarzy szkicuje się latami
najpierw subtelne nitki zmarszczek
potem tło szarzące od nadmiaru
wreszcie biała grzywa zapomnienia
kołysze się w takt galopu czasu
który już rozpędzony na biegunach
gna przed siebie w ciemność wzroku
który jeszcze pali ale już wygasza
to niebo które w nim lśniło nocą
śląc potomnym gwiazdy spadające
kometami srebrnych włosów

Zapytanie

Nie modłę się rano ani wieczorem
nie przypominam sobie tych mruczank
wkładanych między kartki dłoni,
kiedy dziecko budziło się we mnie.

Znałem powinności wobec czasu i wierzyłem,
że słowa szeptane pomogą mi przejść z tej frazy
w kolejną przygodę zręcznej wymowy,
a mój słuchacz – jeśli słucha? – jej potrzebuje?

Teraz gdy czas się wydatnie zapętlił i skrócił,
gdy ledwie ranek a już nachyla się wieczór,
łapię każdy uśmiech i ułożenie dłoni wnuczki
gdy prosi o zdrówko i podarunek...

Kiedy śledzę prześwity w skrzęcej się nocy,
kiedy wypływam na bezmiar jawy
i czytam, wtłoczony w to bytowanie, świat;
zadaję sobie to niebosiężne pytanie – Kto?

Kto słucha naszych słów i naszych pragnień,
kto się nam przygląda gdy wstajemy
z kolan? Z czym błogosławieństwem dążymy
tam, dokąd wiedzie nas, nasza niewiedza?

Kiedy więc wzrusza się we mnie mój mól
trzepczący skrzydłami w obrębie klosza
– duszy – a płomień jarzeń i marzeń
raz pali, raz świeci blaskiem rozpoznania.

Więc kiedy patrzę w Twe oczy wierszem;
prosto i stale recytując w Twojej intencji
słowa wybierane z kręgu mroku i światła,
to co robię Panie ? Czyż się nie modlę?

Odwrotność

...aż starość odbierze dramatom znaczenie

Czesław Miłosz, w „To”

Więcej – niż złudne brzegi świata,
przekłute oko nie widzi kresu,
a świat nadal się otwiera i kusi
swym wewnętrznym spełnieniem w ciszy,
gdy cisza się zwija w kłęb rozpaczny
i wylewa, i na zewnątrz rozpościera
w lęku – ale teraz jest inaczej;
teraz zamykam oczy i patrzę
z zewnątrz, jakbym obok siedział
i sam w sobie zaglądał: wizja ta
doskwiera coraz mocniej – więcej

Ona się we mnie nasila i droczy
z krwi pasemkiem, który z czoła
przegania myśl ulotną, że już nęci
to co ma jątrzyć, co wabić chcące,
pogrążyć nas w nieziemskiej rozpaczny,
w niemocy przeżycia naszego świata,
w odwróconym na nice, jego bycie.

Urodzenie

1. Starość jako pragnienie nieobecności
w czymś co jest czystą terażniejszością,
choć jest przecież przeżyta przeszłością.

Starość jako rosnąca tęsknota za tym
co było a jednak zaledwie jest Pamięcią
znaczącą swój ślad w znoju krzątani.

Starość niczym ćma płonąca w objęciu
światła, które już wysycha u swych źródeł.

Starość jako antyteza młodości,
składa swój podpis na cyrografie duszy,
oddaje w całości nawykom i zależności
od cielesnych uciech, od swoich pragnień –
gdy jej szczątki płoną w piekle wyobraźni.

Starość jak motyw w literaturze;
ciemny szlaczek na białym obrusie
pańskiego stołu, gdzie syte stoi jądło.

Starość jak obecność starości.
Cisza namiętności i milczenie zmysłów.
Bóg się przygląda i porównuje do życia
młodych – tych starszych braci w wierze.

2. Starość – mój brat wzajemny,
wyłazi ze mnie po swój pokarm,
pożera wszystko co się świeci
by ciało mogło nadal kwitnąć.

Jasno się brat przedstawia
młode ma jeszcze ciało siły
i jak akuszerka przy porodzie
czeka i liczy pierwsze słowo.

Łapie pierwszy krzyk zdziwienia,
że świat już pędzi w zapomnienie,
że Pamięć – ten czepek chwili
zostaje na zawsze przyczepiony.

Że przeszłość zrywa pępowinę,
a przyszłość kwili poruszona,
bo młodość już się zaczyna
starością od pierwszego słowa.

Słowo co pierwsze życie chwali
tworzy mowy ciało – skąd płynie
przez codzienność prozy i święto
poezji – a poeta ręce myje.

***

Gdy idziesz w starość weź ze sobą
wspomnień garb ochronny
i kompas poezji – może zawodny
ale tam dokąd idziesz
wszystkie kierunki łączą się w jeden
biegun niezrozumienia
dlatego bądź ostrożny: krok w przód
stawiaj po dwóch zwrotnych

i tak dojdiesz do celu
samego w sobie:
kropki na końcu zdania.

Pusta jawa

To jedyne miejsce gdzie waruje czas;
ono leży w przestworzach dzieciństwa.
Tam się kokoszą – jak gwiazdy – jasne
wspomnienia wschodzącego słońca.

Tam wracamy ścieżkami błędzącymi
po manowcach wyśnionych doznań.
Jesteśmy tam, a raczej nas nie ma;
skryci w codzienności naszego życia.

Czekamy aż znajdzie nas szukająca...,
Chyba, że zdążymy krzyknąć: zamawiam!
I wszystko stanie w bezruchu odczucia,
że w sny nasze wtargnęła pusta jawa!

***

Kiedy poeta w swą starość wchodzi
– grają mu surmy niepamięci
wiersz się do wierszowania przymusza
– słowa szukają w sobie ufności

Kiedy stary poeta zamilknie
– ogłuszony własną pamięcią
zniknie z wierszy wszelka czułość
– poezja sięgnie poza swą skrajnię

Kiedy stary poeta w bój idzie
– warczy jego zbuntowane serce
wiersz się uzbraja w słów tarczę
– ciche słowa stają się zabójcze

***

Jak wyrazić strukturę wewnętrzną
kamienia
nie rozbijając go łomem słowa ?
Jak opisać najskrytsze intencje
starego poety
nie zniewalając go pamięcią młodości?
Jak wydać jawności rozumienia
sens wiersza
nie osadzając go w myśleniu ?

Bo młodość w poezji – ciężarem lotu
w starość – co głazem zastyga
w pomnikowej pozie.

Lament młodych hasła zdobywa,
starszym zamyka usta:
milczenie ma serce z kamienia.

Biesiada

przychodzi na spotkania
sute wierszami znajomych
siada w ostatnim rzędzie
zapina się na godzinę milczenia
bo słucha
wybiera z tej magmy święące
lotne słówka wirujące w kurzu
wspomnień
wychodzi tak cicho że echo
po nim zdziwione że pusto
nie jest bo krzesło stoi
zasiedziało samo w sobie
gdzie poszedł ten stary
zapytał młody poeta który
oblizywał się właśnie
własnym wierszem

Zabawa w chowanego

Niektórzy ludzie się zamykają
w swych dopasowanych strojach lęku
na kilkadziesiąt lat zatrząsków.

Czasami wychodzą ze spętania,
uciekają od swojej pamięci:
w śnieniu lub szaleństwie emocji.

Są jak dzieci, które się bawią
w grę zwaną „w chowanego”.
I nigdy z niej nie rezygnują.

Nigdy – bo mimikrę nicości wpisują
w swe poczucie zwyczajstwa:
w grze niewidzialności za życia.

*Sztuka powinna być owocem
istnienia i naszych marzeń.*

Witold Lutosławski

O co chodzi ?

Żeby dzisiaj w dwutysięcznym którymś roku
i żeby to trwało jakby wewnątrz – niczym pestka

Żeby powiedzieć wprost: sztuka jest w istnieniu
owocem, o którym marzą młodzi i starzy poeci.

Żeby sami smakowali zasiane niegdyś słowa,
z których wyrosną pędy krwiobiegów

Oplatających serca bijące w rytmie dźwięków
dzwonu – jakim czas objawia swą naturę

W niej spisane są losy wszystkich co dążą
poza nawias brzmienia, budząc demony pustki,

I tych co zamknęli się w swoich kokonach
marzeń, czekając cierpliwie na Godota

Wszystkim co czynią z dźwięków zebranych
przesłanie o życiu – zrównanym ze sztuką,

Tym co czują i widzą – cząstkom elementarnym
naszego świata – przybyszom i uciekinierom.

***

starzy ludzie chodzą parami
on jej pomaga zdobyć krawężnik
ona mu język suszy dywanem
on się uśmiecha cichym grymasem
ona ocieka w deszczu pytania
on milczy zwykle niby po czasie
gdy jej potok oblewał go łaskawie
a brzegi tej drogi którą brodzą
w starości oboje zanurzeni po kolana
on słaby, ona jeszcze wodzi go na słów smyczy
i nos mu przeciera chustą
białą jak ich zatroskane twarze

Sceny z filmu

„Ależ nie każdemu zdarza się prawdziwa starość”*.
Nie każdemu jest dany ten dar zmiłknięcia
teraz gdy wrzask i wściekłość kły chowają,
a przebaczeniu sprzyja każda dodana chwila
– czas zawierzania pamięci, która biegnie wstecz
i odkrywa kolejne kadry niedokończonego filmu.

Od pierwszego zdziwienia bolesny klaps
i potem w tej rosnącej spirali otwierania się
na nieznaną przyszłość powtarzanej przeszłości,
na wszystkie kolejne błędy, wzloty i upadki,
które się teraz – w nas – na wspak przeżywają
i sprawdzają w laboratorium taśmy, które
montowane są z fragmentów życia, a ostre nożyce
cenzorskie tną niczym niechronioną historię;
tę z nieprawego łoża, tajemne sceny, upadki.

Starość jest wobec młodości wyzwaniem,
wobec pamięci, wobec własnego cienia,
jest stawianiem ciągle na nowo tych pytań,
które się już nam dawno nie odpowiedziały;
więc to stawianie jest stałym stawianiem się
w zgadywaniu, w dociekaniu zakończenia
filmowanej opowieści o prawdzie mijania,
mijania się marzeń, z życia doświadczeniem
i kontemplowaniu tej wiedzy w milczącej zgodzie
z przebłyskami słońca, ranną nieporadnością
czasu , który się rozkręca coraz szybciej i goni,

myśli pogania do południa, a tu już wieczór
i zmierzch gotuje sny pełne zwidów,
gdy oczy projektują ledwie widoczne
sceny z nieprzeżytego do końca filmu...

*Czesław Miłosz Zanurzeni, z tomu „To”

Skrzypce

W kącie starej szafy, pachnącej przeszłością,
w stęchliźnie – jak w piwnicy pełnej kartofli,
w zakamarku ujętym czułością marnej materii
leżały nieużyteczne, zniszczone skrzypce.

Instrument już zbędny w swym przeznaczeniu,
nieprzydatny ni ludziom, ani ich duchom
w żalości swych strun, tudzież popękanych,
rozkliwionych nad mrokiem, który je nasycił.

Cóż znaczą te symbole i zamysł ich użycia
w opisie prostego narzędzia – źródła uczuć?
Co może przeszłość wnieść w ruinę czasu,
gdy ten osiada lakierem bezbarwnej rozpaczy?

A skrzypek? Ten co mógł je posiadać i grać,
dobywając zeń niechybnie dźwięki tajemnicy,
ten muzyk gdzieś zgubił swe pragnienie
melodii – którą zebrały sobą te struny?

W szafie przepełnionej pamięcią czasu,
obok sterty starych listów i mysiej bytności,
być może zostały zapisane melodie świerszczy
i tykanie zegarów albo czyjeś myśli?

Tyle przeszłych melodii, strun szarpanych
wiotkim smyczkiem ręki, tyle nie-zapomnień,
w kurzu uwięzionych jak w materii języka,
mogą wyjawić stare niepotrzebne skrzypce.

* * *

Rankiem, przy ruchliwej miejskiej ulicy,
obudziłem się i słucham: Cisza!
Tak cicho jakby świat odwrócił się na nice
I trwał tam w swej bezdennej studni,
wycelowanej wprost w konstelację tej gwiazdy –
„czarnej” – która na nas czeka?
I lęk – czy żyję?
Ta cisza jak wata oblepiła moją świadomość
i wtedy wypadły mi z uszu
głuszące tampony...
Świat ruszył – głośno – i nagle
jak motor umysłu:
zaterkotała pamięć...

Zastaw młodości

Im jestem starszy tym mniej zazdrozczę młodemu,
że mają swoją przyszłość w zasięgu wzroku,
że widzą spalające się ich lata na panewce lęku,
gdy ja już mam za sobą ten pożar młodości.

Oni są tam gdzie mnie już nigdy nie będzie
chyba, że powtórzy się nieziemską pętla czasu?
Oni żyjący w pośpiechu spadających powiek
śnią się w sobie na nowo – gdy mój sen powtarza...

Bez urazy spowiadani z tego co już znane,
co na pamięć wyuczyło się moich lat wiele,
dzielących nas od chwil rozstania, od bólu
narodzin dwóch odrębnych – w życiu – strat.

Z moich ramion spływa ciężar doświadczenia,
siłą woli wynoszony teraz pod zastaw słów.
Mam już swoje zapytanie i obrazy zmyślne,
wpięte w płatki spadających wspomnień.

W moim śnie nie powtarzam ich śnienia;
przeżywających swą młodość
W moim śnie budzę się ich spojrzeniami,
wydany na jaw – w zastawie na przyszłość.

Romantyzm

Miłosza wiersze ostatnie nie są
skończone – ich ciąg dalszy pisze się
w innej czasoprzestrzeni i wśród
innych mądrych ksiąg, które czyta teraz
rozochocony cień poety pijący wspomnienia
przy kieliszku czystej wódki i goryczy
rozstania z widzialnością, a także miłością
zbratania z wieczną pamięcią pozostałych,
zajętych swą radością po brzegi duszy
obcowania z myślą i echem wrażeń
poetów, którzy brukują swoimi utworami
wyidealizowane niebo naszej poezji.

I tylko pamięć im sekunduje w walce
o bycie w świadomości pokoleń tych
którzy tu pozostali i mozołą się w trudzie,
w kieracie romantycznego znoju przy-
pomnienia tym, którzy dążą z uwagą
do tego ostatniego wiersza, co będzie
długo pobrzmiwał po upadku dzwonów,
aż szczególnie pomnik romantyzmu.

Z topielicą

Płynąc – lub idąc – drogą nieznaczoną
brzegami przeszłego i tratwą przyszłego
mierzyć iluzoryczne wyspy: poeci czasu
żyją tam w swej śmierci na zawsze
schowani za wiersze – jakby płonące
świece, które wyświetlają nocne świerszcze;
ogniki buszujące we włosach topielicy,
co przychodzi w każdą noc i budzi
swych poetów mrocznym powitaniem,
skrapla wodą świeconą przed północą,
a potem topi w rozlewiskach swych oczu.

Ci niemi jak ryby w szybach oceanu,
zamknięci w akwariach ich wierszy
tłuką się głucho o ściany niezrozumienia
i tęsknią do wolności, której nie ma
nigdzie, nie ma wolnej przestrzeni dla
słów, które płyną wartkim strumieniem,
a kierunek tego nurtu – jak wspomnienie –
jest kręty, mylący i ciągle zwodzi
jak zwykle zwodzi ryba pod wodą
gdy chce sięgnąć powierzchni – co grozi
odcięciem od życia: bo sednem jej drogi
jest głębia, jest topiel i jej cień
rozproszony w przebłyskach i drgnieniach wody.

Kolejka

Sunąc pociągiem wzdłuż kolein czasu,
mijam co interwał jakąś niemą stację
bez nazwy i bez przeznaczenia świateł,
co przymglone – fosforyzują iluzorycznie.

Skąd się wziąłem w tej pustej okolicy,
skąd wyrastają skrzydła mojej mocy?
Wpisany w szybkość automatu woli,
gnam do kresu, co się ze mną jednoczy.

Nibym chyży a przecież w miejscu stoję,
całym sobą stoję i wolno oddycham.
Jam maszyną poruszaną siłą:
paliwem wtlaczanym przez starych bogów.

Jestem lekki jak pióropuszczyk zwyczajny,
co zdarty w boju niesie się w obłoki.
Jestem tym pasmem rozwiniętej taśmy
po której zmierzamy prosto w niepamięć.

Co ja – pasażer pustego pociągu –
rzucony na nieznaną stację drogi,
będę tam czynił w niepewnym czekaniu
na widmowy skład kolejki – donikąd?

Równanie

Mijamy się niemal codziennie,
jej czuлки oczu wystukują pytania
po chodniku, który maca białą laską,
idąc z naprzeciwka – skupiona, czujna.

Mój chód mniej sprawny – mimo że
wsparty wiarą w moc widzenia – ono
jej nie sprzyja, choć równa się w pewności
z moją wątpliwością i zakłopotaniem.

To są dwa przeciwne wektory osądu,
który świat widzialny dzielą pospołu:
na tych co chcą widzieć głębiej i tych,
co patrzą głęboko, choć są niewidomi.

***

Stary filozof ryzykując życie
zamienił je na cykutę poznania
stary poeta wymieniał swe słowa
na milczenia złote blaski
obu na czołach krwawe znaki
obu tylko potomnych łaska
przyznała laur zrozumienia
i obu – pamięć z niepamięcią –
strącają do czyścica historii
skąd do rajy – mitu spełnienia
(albo nicości?) – droga zbyt kręta
jak we współczesnej sztuce gdzie
wiara kłóci się z odpowiedzialnością.

Starzy Mistrzowie

Starzy Mistrzowie w sztuce, dla poezji...
gromadzą schyłkowe wieści swego życia
(jak P. Cezanne, jak C. Miłosz wreszcie)
dopiero wtedy – pod dziewięćdziesiątkę
widzą swą twórczość w klarowności poranka
i wstają ze swą zdobyczą – ze snu, jak z walki,
w świadomości potyczki z cieniami przeszłości.

Ich czyny stanowią o micie „starego poety”
wpisanym w historię jak kamień przydrożny
liczący te lata co biegną wstecz i przód,
niosą się drogi zręcznością i myśli wybiegiem,
gdy sny się nie spieszą by ją przeciąć.

Kiedy ktoś taki tłumaczy swą drogę
opisaną celem, który w sobie jest szyfrem
wrytym w sercu i tak tajnie skrytym,
że tylko Bóg prawdy poznał jego treść.
Ten wie, że czerpie swą siłę z przekonania,
że brzeg jego oceanu już jest mu znany;
dokąd zmierza jego okręt – zwany sztuką.

Tylko Starym Mistrzom się udaje
to spojrzenie w plan drogi, którą tworzą
razem z Kimś, kogo ledwie rozpoznają
jako tę siłę co wznosi i znosi ciężary:
kamienne podstawy pod mosty i drogi,
pod stopy własne co się nad nią unoszą
i piszą testament: w pieśni, obrazie...
Dla Jego chwały.

***

młodzi nie dojrzą oczami starości
tego co wiek późny zebrał i przeżył
do cna swej siatki żarłocznej trawil
obraz po obrazie – jak ogień zwycięski

a starzy nie biorą swej młodości
inaczej niż z pożaru zapomnienia
gdzie się z popiołu iskra wyświetli
i parzy i boli to co się nie powtórzy

bo młodość i starość – to dwa stany
tej samej materii – w samowyczerpaniu
nic nie jest trwałe i nieodnawialne
i jak mgła – zwiewna -- nieprzenikalne

Performance

Gdyby Orfeusz nie powrócił z piekieł
tkwiąc przy niej, w obłoku jej pamięci,
swoją dokładając jak brwiona do ognia,
co płonąc powoli pochłania wszystko.

Co by bogowie powiedzieli na to,
że ich zgodę na powrót w przeszłość,
On – przełożył na gest artystyczny,
wkraczając w wieczność przyszłości?

Gdzie obok cienia utraconej małżonki,
cień męża skupiony w mglistej poświacie,
będzie wbrew woli bogów tworzył nową
opowieść – która mitu stanie się substratem.

Złoto

gdy ciężar przymierza się do lekkości
słów – potrzeba do tego pacierza
by z wiarą w czystości intencji
nie stracić miary białego wiersza
gdy się starość młodości stawia
czyniąc w swej mocy z tego prawo
bycia bogatym – choć starość skąpi
i każde słowo najpierw obejrzy
zanim go wyda na jaw wierszy
bo one zdają się być niezbyt pewne
swej wartości – więc starszy o złoto
milczenia – staje się jego zakładnikiem

Nieodkryty ląd

Ten kto żyje w przestrzeni czytania,
a książki – to jego tajemnicze wyspy;
kto przeszedł na snu niejasną stronę
chroni krainę odkrytą w polu niewidzenia.

Kto żyje czytaniem i czyta swe życie
czasami zadrzemie zbyt wtrącony
w tę snu dzwonnice – skąd głos Anioła
budzi go znów do jego powołania.

Co poznał, co znalazł w tej krainie,
gdzie skryli swe pisma liczni skrybowie,
dokąd ciągle myśli ich żeglują,
nie zawijając do żadnego obcego portu

Gdzie znika ten ląd zawsze tajemny
– na szlaku wiodącym do złota myśli –
jakimi okrętami dotrzeć tam zdoła
każdy kolumb z busolą swego marzenia?

Porównanie

tam gdzie upadek – przyjdzie wznoszenie
ręce się ścielą w modlitewnym kręgu
w milczeniu lub wrzasku zawierzenia
gdy nicość się mości pod stopami

poeta zbiera z oczu swych popiół
zwidzeń – w koperty wierszy pakuje
i wysyła gdzie czuwa czas – wąż
co nieustannie sam siebie pożera

starość młodości czasu nie zabierze
bo strąciła go do strzępów wspomnienia,
młodość starości nie może pamiętać
bo nie poprzedza popiół źródła ognia?

lecz może przyjść wiatr co skusi
popiół swobodą lotu wznoszenia
jak fakty z historii – dowolnie zmieniane –
podług tych co w burzy nadzieję mają

tam gdzie powstanie – tam też upadek
całopalny to wymiar tańca życia
co młodość straci – starość przypomni
czyż starość nasiąknie – młodych zawstydzi

Rana pamięci

Najpierw małe zadrapanie
drzazga słowa albo kolec
róży – wbity wymownym gestem –
zerwany z ogrodu milczenia

potem strumień świeżej opowieści
sączącej się zrazu wolno aż wykwitnie
drzewem które może sięgać
podniebnej sekwoi – jej celu

ale niebo nie schyla swego ronda
ono jest zbyt odległe
by pamiętać o nas
i o naszej przyziemnej egzystencji

o tych mrówkach słówek,
pełzających cicho szeptach,
codziennej rodzinnej rozmowie
i hałasach bijących z kościołów

albo o głuchym pobrzękiwaniu wiersza
w sakiewce serca;
bo za życie trzeba płacić
słono przelaną krwi daniną

aż obeschną zranione spojrzenia
a rana zostanie wygojona
by znów mogła błysnąć ostrzem
zdradliwego – poetów – języka.

Ziarno bólu

Ból jest substancją przechodnią;
rozlewa się między pokoleniami;
niewyczuwalny gdy śpią zmysły,
dręczący w czasie modlitwy, gdy
kołysze się w nas w takt uderzeń,
mamroczących cicho słowa serca.

Ból jest w nas wezwaniem Innego,
tkwi głęboko w pustynnej pamięci
i gdy czująca oaza widzenia
otwiera się ku naszym sennym powiekom,
ciężkie krople rozpalonego żalu
spadają wprost w nasze chłonne usta.

Krzycząc z pokorą odnosimy siebie
do tego wzorca, który w nas Inny
ułożył według własnej miary
krzyżem rozpinając na boleści żebrach;
On w nas istotny a niepowtarzalny –
kolec w każdym oddechu wolności.

Ból jest kroplą bezmiernego żalu;
płynącego stopu ziemi z niebem –
lawą wyciekającą z gardła krzyku
i nocą tak nocną, że tylko ślepy
dotyka ślepego w uśpionym kręgu,
a moc jego jest niewyczerpalna.

Przychodzę oto do Twoich stóp
jaskinio w skale mowy zawarta
i zamieniam swój głos na echo;
echem odbijam się od Twojej poważy
Panie, który nie zamykasz ust nikomu,
kto pojął czym jest owe ziarno bólu?

Syzyfowe wątpliwości

Mój „stary poeta” się ślania
pod słów nadmiarem, które
dźwiga w mozołe swego życia:
w pytaniach i nieodповідziach.

Ten ciężar wielu lat skupiony
w znaczącą metafor bryłę
wynosi na szczyt spełnienia
mozoląc się z czuciem i wiarą.

Rośnie z nim szacunek dla słów
spragnionych prawdy przymierza;
znoju podziemia z błękitem nieba,
tego co w wierszach się zadłuża.

Wreszcie gdy się mu przydarzy
sięgnąć samego szczytu dosłowności,
ten kamień z jego serca spadnie
znów – do podstaw wątpliwości.

Znów z mozołem musi taszczyć
swą poezję w górę niebosiężną,
znów wzrośnie z nadzieją słowa,
co u szczytu – ideałem błysnie.

I nie spadnie – do stóp pomnika...
albo wnuknie w księgi mitów,
gdzie wszystko spowite jest lękiem
bogów o losy ludzkich odczuć?

Gdy czas zawróci

Gdy rzeczy się sobie przeciwstawia
imion wyrzekną i wrócą na sztandary
jako zgubne idee naszej mowy
gdy się noc nocą przesyci i zniknie
w czeluści wspomnień a nasz bunt
uczłowieczy się we wspólnym milczeniu
gdy się pamięć pamięcią wybrzydzi
i ton którym mówią zatrwoży siebie
wtedy Bóg wróci na łaskę ludzi
ci zaś jak zawsze ideom posłuszni
będą bluźnić i skamleć o litość
będą drudzy szatani strąceni
aż świat ogarnie niemoc widzenia
aż wzejdą łany i słońce ciemni
aż się pokaja lud niepokorny
i wstaną z kolan nieme kościoły
i śpiewu dzwony i jęki niewinnych
i radość powszechna – gdy czas zawróci?

Ogród nieuprawny

1. wolno dojrzewający do pisania wierszy
poeta – spóźniony w wędrówce do sławy

powoli zmierza ku ogrodom mowy
gdzie stare drzewa – owocodajne – giną,

gdzie na grządkach równo przykrojonych
do wymagań ogrodnika – poplątane pędy;

wieści fałszywych, przycinanych newsów,
a zuczki propagandy miąższ wyjadają

z przejrziałych owoców soki wyciskane
już fermentują – to napój złydy

2. ten kto smakuje w domowych winach
teraz zerka w głąb pustego dzbana

skąd nie uroni się ani kropelka
żaru – bo z niczego i Salomon nie naleje

nikogo już nie nasyci pozór jawy
gdy na tym świecie sny spowiadają

i sądzą zarówno tych co ogrodu strzegą,
i tych co go w zachwycie zachwaszczają.

Nieznany przyjaciel

Nie chciał być znany. Żył osobno;
miał przy sobie psa poezji i kota
który się łąsił wśród dziwnych opowieści
kłębuszkami ciepłych myśli – czasami mysz
złowił co podgryzała grzbiet jego księgi.

Księgi otwartej na wstępie – schnącej
w jego oczach – spuchniętej niepamięcią
snu brakującego do jej zakończenia,
gdy on szykował swą zaskakującą pointę
i zapowiadał uparcie ciąg dalszy.

Przebudzony – bo pies szarpie za smycz,
a wreszcie urywa się i gdzieś znika;
może za węglem domu, który tuż obok,
który obok wyrósł jak jakiś poemat,
zamieszkały przez dziko żyjące zwierzęta.

Patrzy jak kot przybłęda poluje dniem,
poluje nocą – gdy myszy nieuśpione
włamują się do nie swoich snów –
by bliżej poznać tę spisana historię,
którą daje jego nieznany przyjaciel.

A może jest całkiem inaczej: okno
czasu już zatrzaśnięte choć przepuszcza
piski światła i kota który harcuje
i właśnie idą wieści ze świata fauny:
pies-bohater wirtualnej rzeczywistości;
Się odszczekuje.

Z kalendarzem

Kiedy byłem młody – młodość smakowałem
zbyt prędkimi haustami wino babiego lata;
teraz – starszy – nie piję zachłannie bom syty
od samego rana tego czasu co mnie wypełnił
i żre i wydala w strzępach zatroskania, że
lato przemija a ja wciąż w przedśionku
wiosny zbieram opuszczone roślin sadzonki
by je uziemić – a te już spadają z liśćmi
mojego pamiętania. Kiedyś byłem młody!
Teraz jestem stary i nie mam zrozumienia
dla pór roku, dla ich bytu i przemijania,
bo zostałem w tamtym kalendarzu, który
już zamykany, ciągle na nowo otwieram.

W drodze

Jesteśmy w drodze – wprost z młodości
w przyszłość, która dojrzeje w czasie, łącząc
stacje mijania – pełne obcych podróżnych
czekających na swe pociągi w poczekalniach,
w stęchliźnie czarnych wysmołowanych podłóg.
Zwykle pędzimy w takt zwrotnych zmyśleń
do swej wymarzonej stolicy pamięci zwanej
poezją albo jeszcze bliżej – sztuki nadzieją,
a mijające się składy pociągów błyszczą
Odbiciami twarzy – tych zamkniętych wewnątrz
pełnych przedziałów – skąd mętne okna
wiodą wzrok podróżnych w przestrzeń obojętną,
gdzie niekiedy przemknie szarak albo sarna
i odtworzy się w tej ciszy – różaniec podziwu

I bywa, że zaśpi podróżny w swej kolei,
wciągnięty w tunel sennego marzenia,
gdy pociąg pełen obecnych już umknął,
już goni swój cień w zwierzęcym strachu.

Stary konduktor czujnym okiem sprawdza
bilety w przyszłość bez nazwy i zatrzymania,
zaprasza podróżnych do baru czynnego
od samego rana – tylko niewierni zostają.

Z pól pusto wymiecionych późną porą,
gdy zżęte już zboża i chleb zebrany,
idzie dołem mgła i sobą nęci

podróżnych – uciekinierów z własną twarzą,
schowaną w dłoniach – rozmodlonych.

Jadą wszyscy, jadą w tę samą stronę,
choć pociągi zmierzają w kierunkach
przeciwnych – lecz kto osądzi ich prawdziwość,
gdy czas – dróżnik – otwiera każdy szlak,
byle prowadził w stronę jego wieczności.

***

...ci którzy zamieszkali
w starości*
nie wychodzą dobrowolnie
z tej pętli którą kręci
zazdrosny czas

nad ich głowami
wisi klosz lampy
równy dzielący noc
na tę i tamtą stronę

oni już rzadko się wychylają
ze swych przyzwyczajień
czasami przysną
nad krawędzią kalendarza
wtedy ich wyprawy są pełne
spoconych myśli

zwykle wracają do siebie
bo tylko w swym milczeniu
są zgodni co do tego
że ich ociążałe ciało
zostało zdradzone
natury waśnią

to nie jest stan błogosławiony
(jak mówią poeci)
starość – to dom niesyty

gdzie czas wszystko pożera
i tylko wiersz – zegar serca
nadal tyka czule

*Julia Hartwig, z wiersza Puka do drzwi (tom Zapisane).

Grudy

Tyle twarzy mijamy w swym życiu
przyjaznych, obojętnych lub wrogich,
jeszcze więcej zderza się w pamięci
spojrzeń, uśmiechów i grymasów.

Ta rwąca rzeka obrazów i zwidzeń,
te strumienie snów i kaskady obaw,
ten ocean bezbrzeżnego zapominania,
na którym wulkaniczne wyspy pamięci

Tkwia tam jak wykwity sumienia albo
rajskie tajemnicze rafy marzeń, o które
rozbijają się nie tylko sny ale i czas,
spieniony w ustawicznym falowaniu.

Gdzie są te spamiętane oblicza,
kiedyś wiele mówiące, teraz milczące;
twarze bliskich niegdyś współbiesiadników,
wierzycieli tęsknoty i niespełnionych planów.

Gdzie płyną, dokąd przybiły ich ławice;
gęste plamy myśli, wzruszeń i nadziei,
na jakiej rafie rozbiły się ich czoła,
skąd tylko strużką pamięć sączy się...

Ledwie przypominająca imiona trwale
zakryte warstwami przepływającego czasu,
spod którego tylko niekiedy podmuch woli
wyrzuca na wierzch skamieniałą grudę

Nieznanego imienia , o którym tyle wiemy,
że czeka na znalazcę , że skrzy się i draży
swym blaskiem dłoń obcą, dłoń
eksploratora nieznanej przyszłości.

Miodobranie

Poeci ubrani w swe przeznaczenia
starannie znoszone, lecz pełne otuchy
dla ich wysłużonego zmęczenia, piszą:
układają swe staromodne wiersze
do schludnych szuflad – skąd niesie się
woń miodu, smak wina i poszum skrzydeł
pszczół znoszących boski nektar swego czasu.

On – czas – osadza się na szybach języka,
dlatego starzy przecierają swe oczy –
czas upraw pamięci i czerpania z miodopoju;
ten niedźwiedź kosmatą łapą zgarniający
plastry jeszcze ociekające słodyczą zmyśleń,
potem wrzucane w wirówkę – dla wydobycia
tego smaku życia, który jest jego treścią.

Poeci schowani za plastrami swych książek,
cicho drzemią strona po stronie – obudzeni,
ledwie rozpoznają swe głosy z dziecięcej
zabawy w chowanego – a niedźwiedź śpi
i śni słodycz białych wierszy w plastrach;
biegną po łąkach roześmiane kaczeńce,
a strony spisanych kart – motylami fruną.

Alfabet nieba

Cóż znaczy błędność widzenia, gdy patrząc,
idziemy pod rękę z niewidzialnym celem,
w jazgocie spostrzeżeń nikną szkliste cienie,
tych którzy byli wśród nas, a teraz dążą
drogą ku pastwiskom zrozumienia...

Chełpiąc się siłą dociekliwości idą przed nami
sterty zużytych butów, już pustych z użycia,
z wykrwawienia stóp, co deptały swe ślady
w wędrówce – ciągłej – do miejsca przeznaczenia.

Jeśli wisi nad nami chmurna wieczność
gdzie wzrok gaśnie i płacze gwiazdne szlaki;
tam sięgnąć może tylko zbrojne oko,
tylko w widzeniu wzmocnionym wiedzą.

A jednak, patrząc przez teleskop mowy, czasami
dosięgną nas promienie odbić słów,
słów tak niezrozumiałych i zagadkowych
że – zdaje się – błąd powtarza się w źrenicy oka
i wichry przestrzeni (kosmicznej) zwiężają horyzont,
a to co widoczne, okazuje się prorocstwem.

Cóż znaczy mowa błędna w wysłowieniu
Tego, co w darze, iskrzy się promieniowaniem,
cóż znaczą słowa – gdy ich cienie i odbicia
są wyraźnie wpisane w firmament odczucia ?

Jak wymawiać – to co niewymawialne,
samo się pisze alfabetem nieboskłonu;
w tych punktach – brailem – przekazywanych
przez kogo ? Kto nas ostrzega i nawołuje ?

Pokalane

One – stare kobiety – chowają przed sobą
jeszcze niestęzione sztylety ich lęków
i zanim zapadną się w fartuchy nicości,
szepcą słabnącymi głosami ciche modlitwy
do obojętnego Boga – o czym piszą poeci...

Czasami ich słowa padają na podatny grunt
zmartwychwstania, a ich ulubione kwiaty – lilie
wypełniają się wonią struchlałą, zatęchłą
łzami ku chwale Pana, obficie ronionymi
gdy niebo spływa do ich stóp kałużą.

W niej – jak w lustrze – świecą odbicia,
mrą blaski i refleksy cudzego imienia,
przywoływanego nadaremno. Kobiety śnią,
wymieniają w skupieniu swą niewinność
na pokalane marzenia o spełnieniu.

Zapora

Poranny rytuał: najpierw jawy macanie
czy szkielet cały i czy trzyma ciało
potem wyciąganie rąk ku niebu by znaleźć
oparcie w tym co wybawia ze snu pozorności
i ku oczywistości wzrok i słowo nastawia.
Wreszcie powstanie z leży – zwycięstwo ludzkości
nad martwą materią skał i gliny z której
Golem i rzesze powtórnych Adamów i ich żon
ranne odrzucali wątpliwości by mnożyć się i brać
w posiadanie to co zdobyciu zostawił ich Pan.

Obmywanie z czasu pod prysznicem ułudy
daje nam gwarancję czystości ram obrazu
który wieszamy na sobie jakby ubranie i twarz
gotową na powitanie tych co żyją najbliżej.

Wspólne śniadanie jak wspólna eskapada
do krainy zmysłów skąd nie wraca się nigdy
do tego samego miejsca zatopienia pragnień
a ich smaków rzeka spływa wkrótce do kloaki.

Jeszcze kilka haustów złych i dobrych wieści
co nadejdą ze zmienną pogodą polityki
i trzeba owinąć się w ochronne poncze,
odejścia od pułapek jawy w stronę oddechu

Wolnego oddechu kogoś kto sny ukochał
ponad to co niesie trudnej jawy niepokój
usiąść głęboko w medytacyjnym fotelu
i wieść cichą rozmowę z tym co w nas czeka
na przywilej bycia we wspólnej wędrówce
po stronach literackiej fikcji która udaje życie
i jest bliższa jego szczytu na górskim grzbiecie,
skąd widok na całość tego co się zdarza i
zdarzyć może w wyobraźni – rozpościera mowa
w rytuale porannym wybrana jako zapora.

***

Kiedy poeta – ten stary Orfeusz
żegna swą Eurydykę młodości,
nie chce już wstępować w siebie
po jej wspomnienie, przeciw bogom
Pamięci – którzy władają czasem Styksu
w nurcie ginącym w otmętach Lety.

Kiedy poeta nie planuje już powrotu,
nie odwraca w sobie tej bolesnej karty
na której odcisk jej dłoni, jak znak
pożegnania, odnosi się do przeszłości,
a przyszłość jest teraz obojętna –
jak odmowa przez bogów przysługi.

Orfeusz będąc już znanym poetą
nie płacze po stracie bliskiego oblicza,
jego pieśni są osamotnione, bez ran,
jak lutnia oderwana od kręgosłupa
gdy Erynie – wściekłe świata plotki –
grzęzną w komunikatach obłądu.

Teraz – poetycko – pisze do Eurydyki,
pisze swój poemat rozliczenia,
składa testament swoich grzechów
dla niej – zapomnianej przez bogów,
a jej zjawa nigdy już nie wyjdzie
z mrocznych snów starego poety.

Niecierpliwość

Ona jest bolesna – matka starości i braku
pokory w niej nie ma, jak w zaprzeszłym wieku,
gdy młodość zaślepiła tych co na brzegu
morza, do ucieczki szykowali swe łodzie i stali
oniemieli od grzechu – a ona wklęsa,
w piersi bita, jakby w pokutnym zaproszeniu,
w ciszy dzwoniła, gdy wiersz się spóźniał
i wtedy – niecierpliwa – w nas wybuchała;
ta nasza krew, ta nasza miłość, ten nasz lęk,
to wszystko co nam zabrała i zgasiła
jak śpiew przestrzeni zakrzywionej w oku,
w ciemność zmieniona i czule doznawana
ta nasza bolesność – w niecierpliwości skryta
teraz na wierzch wypruta – jak zbędna fastryga...
gdy dni nowych – ciemnych – wciąż przybywa.

***

wiersze poorane bruzdami
wiek się przypomina w lustrze
szydzi z oddalenia a jednak
czyta wspak własne zmartwienia

gubi się jasność w odbiciach
i oczy ciemnieją jak gwiazdy
pamięć – ta wierność kosmiczna
teraz się między nami wypiera

wrasta w nas drzewo wiedzy
z odwróconymi korzeniami
im głębiej sięgamy pamięcią
tym wyższy mur zapomnienia

aż kiedyś gdy pewni celu
bujając w koronie szczytu
wspomniane obłoki nas wezmą
i odpłyną nami poza ziemię

Młodo starzy

Wszyscy poeci są starzy
doświadczeni niewierną młodością

wtedy rozpaleni żarem serca
nadal nie gasną w wierszach

nawet po ich śmierci
będą płonąć ogniem pamiętania

tym zarzewiem bólu
istnienia w nie-oczywistości

i wiary w moc przetrwania
w świecie prawdy

2

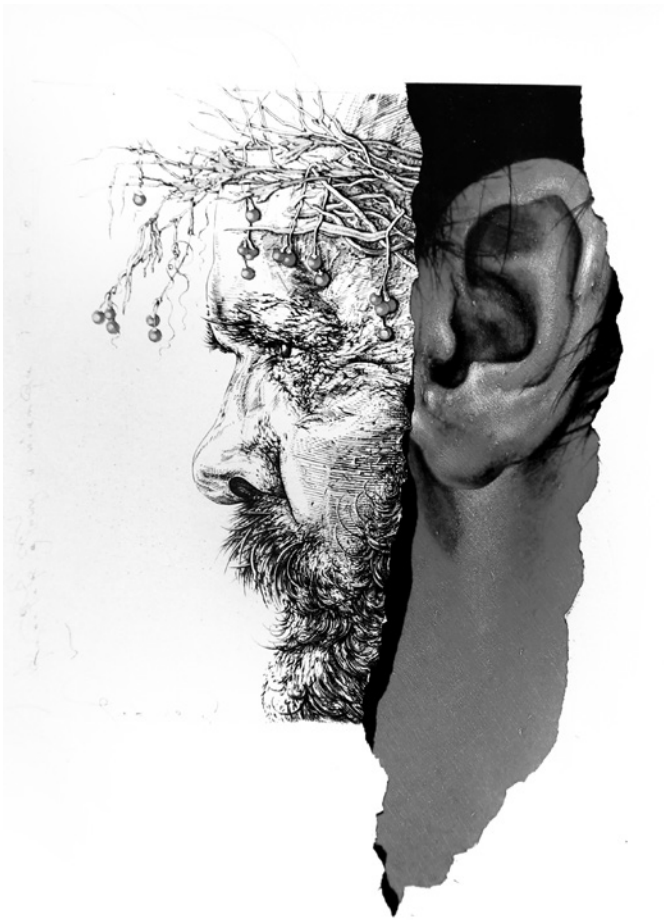
Nienasycenie

Wiersze późne – albo-spóźnione?
kiedy głos chyli się ku spadkowi
notowań na giełdzie wymowy i użycia,
kiedy wzrok już myli się w odróżnianiu
piękna od dobra wszelakiego,
kiedy się wstaje wolno nie wstając
i nie spieszy do wieczornej chwili.

Te wiersze są chciwe treści,
bo czas wspólnego posiłku mija
i tylko dawny głód – ssący wewnątrz –
ust nienasyconych wypowiedzią,
czeka na pocałunek muzy,
która skryta poza – oczami poety,
tę łzę – błysk zrozumienia – zsyła
i na niewidzialnej kartce papieru
śladem swym zapisuje...

Serenitas vitae

*Zasnąłem młodo...
Obudziłem się: stary poeta.
Tadeusz Różewicz*

I

Starość – to nic nowego:
to tylko czas przyspieszył
a my – podróżni – gubimy się
w tej ucieczce przed sobą,
stale zdeptując ślady...

Gubimy imiona, nazwy, rzeczy,
włosy odpływają jak godziny;
nurt wspomnień rzednie i –
i widzimy bliżej choć daleko
sięga nasze niedowidzenie.

II

Może tylko starzy poeci dbają o to
by zło nie powróciło w blasku chwały;
by się nie odwróciły sny na nice,
a wiara w słowa nie zmarniała.

Młodzi – gdy im gniew wykrzywia usta,
a ręce skore do odwetu za klęski
tych co wątpili w prawość Księgi –
teraz zbroją się do wspólnej rozprawy.

Bo słowa z wiekiem obrastają
wagą przeżyć – te odpokutowały
swoje grzechy i teraz lekkie jak blaski
świecą w koronie bóstwa – jego chwałą.
Usta poezji z cichym szeptem
o nieskończeniu tej przestrzeni...

w której pospołu – młodzi i starzy
poeci – do wspólnej uczty zapraszają.

III

Stary poeta wierzy w sny swoje
lecz wątpi – czy to nie Inny;
nie on, nie jego zmyślane wieści
pukają do zamkniętych drzwi domu.

W jego śnie spotykają się cienie,
tych co węższą słowa i tych co szyją
ubrania dla ziemskich koryfeuszy
prawdy zapiętej na fałszywe spinki

niewiary w słowa, które znajdują
ale ich nie rozumieją bo zaledwie
ich ciche dźwięki dochodzą z głębin
pamięci zamkniętej na klucz wiersza.

Starość się wprasza do tej jaskini
gdzie pozór słońca mani prawdą,
gdzie echo niesie odbite słowa,
które kaleczą, a które nie są martwe;

więc gdy się poeta z nich wybudzi
do lotu – wolą sięgnięcia nieba,
on – wierszokleta – nie takie wzloty
wymusza w sobie i wobec innych.

IV

Stary poeta nadal wierzy młodemu
choć mu się nie kłania i nie czapkuje,
a słowa? – Zbiera to, co stracone,
co już wydane na przyciętych stronach,
równymi rządkami stawia obok siebie.

Kiedyś dbał o równe części życia:
pół snu, pół jawy zajętej snami:
teraz wpisuje w swoje białe karty
– te słowa co są ostro zakończone:
myśli wyjęte z kabury gniewu...

Co obaj spisali w równych częściach,
raz sobie raz innym zawierzając
sny spełnione w poczuciu komunii:
tych co idą w nicość z tymi co zostaną
tu i teraz, i swej staro-młodości bronią.

V

Stary poeta pisze późne wiersze
swe nie pierwsze – nie drugie;
czyta je potem po kryjomu
swoim ceniom i pyta i słucha
jak dźwięczą słowa niebytu
w zgrzytach i jak się kłaniają.
Czyta: ten kleks i tą szumną skazę
spadających komet z obcego nieba.

Poeta otwiera swój kajet myśli;
wzruszają go białe karty pamięci
ale się im nie przygląda, nie pyta,
lecz stawia kropkę nad ypsylonem
i wraca do tamtych poetów,
którzy mu odpowiadali na sny,
śląc listy zza grobu i kreśląc
znaki na wybielałych stronach.

Kiedy się wiersz odkleja od serca;
poeta nawija sobie tę nić
żywota, plątaną przez sny pająka,
zawiłą jak osnowa tej opowieści
bez początku i smugi końca,
która oświecła dom poezji:
dom wznoszony młodzieńczą fantazją,
odtworzoną we śnie przez moc starczą.

VI

Samotność jest dla starego wybawieniem
od wszechogarniającego zgiełku codzienności...
W niej- jak w pokrowcu pamięci – legną się
mszyce lęku: wirujące przed oczami w jasności.

On się w sobie zaszywa – w kokonie wyobraźni,
gdzie poplątane wiodą nici do wnętrza;
skąd powrót byłby niemożliwy, a nawet groźny
dla bywalca oczywistości i jej czasu.

Samotność się pleni w otoczeniu i stary
już gubi się w malignie czułego niespełnienia;
a jego widzenie ześlizguje się w głąb,
w przestrzeń labiryntu niedoskonałości

I tak wypełnia się warunek poezji; gdy chce
stary wspiąć się na szczyt wielkiej góry,
ta osuwa się w dolinę, a z lawiny kamieni
ślady niepamięci wabią cennym kruszcem

VII

Stary poeta z Cohenem pod rękę
tańczy swój wymarzony taniec
smutku i rozczarowania: że to już,
że to tak szybko kończy się czas
wirowania w wyśnionych chwilach,
kiedy życie przyspiesza w takt muzyki,
w melodii słów rytmicznych, spokojnych,
aż dosięgnie nas wszystkich cisza:
sen rozkołysany w sobie jak sen –
ten budulec zaprzeszłego domostwa,
stąd niekiedy ulatują dymy,
a ogień w kominku czas pochłania
płonąc na przymkniętych powiekach;
dym się rozwiewa i popiół i stos
cało palny, jak sen się odwleka, i śni
ten co się roztańczył w nas, ten
stary poeta z Cohenem po rękę.

VIII

Stary poeta goni czas, w pociągu
wygodnego podróżowania tu i teraz.
Naprzeciw: młodzieniec i dziewczyna
wpatrzeni w siebie, nieobecni chwilą,
która ich wyłączyła z czasoobiegu.

Ten przypadek: młodzi w objęciach
wzajemnej fascynacji jest zaraźliwy
pamięcią własnej poety przygodności.
Jak w lustrze odbity tamten obraz, co
wyświetla spojrzenie starego poety.

Młodzi – jak zawsze – nikogo nie widzą,
nie są obecni w monotonii jazdy ;
czasu który jednakowo wszystkich mierzy
swym łoskotem stukających kół
ku wyczerpaniu – aż zmorzy sen.

I kiedy świat pędzący pospołu
przyśnie w melodii własnych wspomnień;
stary poeta wyśni te chwile kiedy
jechał swą młodością w obcy świat,
a czas się wtedy wymknął i ciągle pędzi.

IX

Stary poeta ostrożnie wstaje ze swego snu
baczy by nie zbudzić tego młodego, który w nim
zasnął już dawno i nadal śni swoje sny,
którymi nasyca oczy i duszę tego, który wstał

i trawi w sobie dzień po dniu przeliczany
na cząstki wierszy, jakie on zsyła mu co noc.
Bywa, że zmęczony swym dreptaniem w krąg
czasu przepływającego z nim ale także obok,
myśli o wybudzeniu się z jego młodości,
o zastępstwie w tej żmudnej tułaczce po świecie,
który wszak razem opisywali gdy jeszcze obaj
hulaszczo fetowali setkami wyobrażonych słów.

Kiedy wreszcie umoszczony w łożu swych wierszy
smakuje poeta swoje sny jakby były ostatnie
wspiera go w tej biesiadzie młodszy brat;
młody się w nim rozpiera i dumnie gani
za brak wiary w niedokończone braterstwo,
w młodość która się dojrzałością snów nasycą.

X

kiedy stary poeta przeklina
nie reaguj – te słowa
idą w przyszłość bez echa
tam się nawrócą na czystość mowy

źródlanym blaskiem odbite
będą jak ponowne zapytania
o to co w życiu jest ważne
choć zwykle niedostępne nikomu

więc gdy poeta się zżyma
biorąc swe słowa w nawias

przyzwoitości – ustąp bez pytania
przyczyną wiary w anagramy

XI

każdy sobie we własnym
wyostrzonym uciemieniu
boryka się z zawiasami
a wolność za prześwitem
skrzy się w przelotach dni
zatrząskiwanych z impetem

każdy jest w sobie
starym pośród poetów
którzy szukają wytrychu
do tej skrzyni w sercu
skąd listy swe piszą
z przeszłości w przyszłość
młodzi poeci bez grzechu

XII

Stary poeta pamięta, co stracił,
nie pamięta tego co zdarzyło się
gdy przychodził czas rozliczenia się
z własnymi błędami i zaniechaniem
czynów, które nie będą zapomniane.

Stary wyobraża siebie jako poetę
niemłodego już ale zaczytanego
w tej księdze przysłów, którą czas

wdrukował mu w wewnętrzną pamięć;
wewnątrz tego co będzie zewnętrzne.
Jego pamięć jest ciągle otwarta,
wprost roziskrzona światłkami chwil;
jarzy się jak milion elektronicznych
i gdy przeskakują między informacje:
wiersz się wytapia i spływa z oka.

Stary poeta milczy i w tym stanie
zwleka z wyjawieniem wieści która
właśnie dotarła do niego – niecierpliwa,
spływająca wzdłuż kanalików przeszłości,
rzeźbi na jego twarzy trwałe bruzdy.

XIII

Stary poeta przeczytał wszystko
co mógł przeczytać i z przerażeniem
zauważył że jeszcze tyle do przeczytania
leży przed nim stos zapomnianych

autorów ich blade twarze śpią
a ich sny – już spisane – przychodzą
nocami i dręczą pamięć starego
gdy się budzi zlany oświeceniem

potem do rana przykładła sobie
nowe plastry zapomnienia choć one
już nie zdołają uśmierzyć bólu
i sen ten – jego kontynuacja – nie wraca

stary ze swej niedospanej starości
zrywa się w lęku i nadal mamrocze
przeprasza wszystkie nieprzeczytane
księgi leżące na nim warstwami czasu

XIV

*W jesienne bezsłoneczne popołudnie
Pan Cogito lubi odwiedzać brudne
przedmieścia...*
Z. Herbert

Stary poeta spotyka na ulicy Pana Cogito;
niby przypadkiem stanął przed nim wryty
ze swą pamiętliwą żądzą spotkania poety,
i oto dobrnął do skraju swego marzenia
i zamilkł i szuka w myślach słów powitania
i jęklawie patrzy w siebie i się w słowie zacina.

A Pan Cogito przechodzi mimo jego cienia
groźącego mu drogą w poprzek trotuaru,
i idzie dalej nie widząc, nie pamiętając tego
który mu słał ukłon za słowa ukłonami
i odpowiadał na pytania i wątpił wspólnie,
aż grzmiało w górze i dął chłód podziemny.

Stary poeta wodzi za cieniem Pana Cogito
swym smutnym wzrokiem i widzi zrozpaczony;
jak się rozpuszcza to widmo w swej widoczności,
jak się rozkłada na cząstki niewidzenia i ciemni
i staje się tylko kartką wiersza, który z sobą
noszą inni jaśni poeci – aż stary zasnął z zawiści.

XV

*Stara się Pan Cogito
osiągnąć myśl czystą...*

Z. Herbert

Stary poeta z panem Cogito
idą się napić wina do pobliskiej
ale nie ma w niej wolnych miejsc
wszystkie zajęte przez przygodne

myśli – te wolne elektrony – mrą
przy barze świadomości a czas
zatacza się niczym pijani goście
nieproszeni do tej ustawionej fety

Pan Cogito dziwi się spotkaniu
choć mógł spotkać każdego
stary nie dziwi się niczemu
nie staje się kimś – jest sobą

jest w każdym osobno i zwrotnie
zaprasza w imieniu Pana Cogito
do biblioteki – gdzie idą wraz
jak wszyscy w starości – pod rękę

i nikt nikomu nie da tyle
by mógł zwątpić w swe myślenie
i nikt nikomu nie wypomni
że słowa są złudą dla potomnych

XVI

Stary Cogito gdy pan jego odszedł
na mielizny rozproszonej interpretacji
i wiódł swą drogę samotnie w niebie
powtórzeń i braku boskiej pociechy
wtedy przyszedł mu z pomocą ten
stary poeta co zbłądził z drogi
wspólnej bo już wierzył we własną
ścieżkę wydeptaną po wertepach
języka który jak zawsze oświeca
tych co szukają i tropią błędzących

obaj niewiarygodnie zmęczeni;
pierwszy – bo dotarł już do sedna,
drugi – bo niestety będzie trudną
mowę ćwiczył pod jego batutą,
aż obaj spadną ze snu wysokiego
wprost na kolana swego Pana

Stary poeta Cogito swego sumienia
stoi obnażony przed swym cieniem
nie jęczy, nie wzdycha, łzy nie roni
cicho mamrocze swe prorocze słowa:
kto kogo dogoni w tej potyczce
niewiarygodnego z blaskami mitu?
Kto komu zawierzy i nie odpuści
wiary w słowa które biją i sądzą
tych co im naiwnie zawierzyli?

XVII

Gdy stary poeta będzie zmuszony
zmierzyć się z potworem nicości
(o którym mówił mu Pan Cogito)
stanie wtedy wprost twarzą w pysk
tego stwora co czyha na jego duszę,
wtedy też najpewniej dosięgnie go
z jego oczu strzała rozczarowania:
ból naszej ludzkiej solidarności
w zwalczaniu baśni którą tworzymy.

Tworzą poeci własne więzienia,
własnymi słowami narzucają pęta
i potem dziwią się że ich Pamięć
jest jak mur nieprzebyty, jak wieża
z kości złożona, które popękały
pod naporem win je obciążających
i że ta twierdza zwana Myślą
łatwo poddaje się niszczeniu czasu,
który jak podziemny nurt z wolna
podmywa mury i je powoli kruszy,
a blanki tej niezdobytej twierdzy
leżą już zmurszałe u stopni ołtarzy
powstających w czynie dziękczynienia.

Żaden poeta nie jest kapłanem
we własnej wierze wyobraźni,
żaden, ani młody ani też stary,
nie odmówi pacierza pokory,
a jednak czci bożka służby

w chwili gdy jego wierna muza
wszeptuje mu do ucha peany
na cześć trwałości, na cześć życia;
przeciwko potworowi zniwelowania
miłości prawdy i piękna dobra,
gdy tymczasem poeci krwawią
i swymi wierszami budują nowe mury
by broniły, gdy tam w górze zabrzmią
anielskie trąby – i oby nie runęły
i nie przysypały poetów swą potęgą.

XVIII

Stary poeta się domyśla
że porwał się sam z motyką
na grządki obce – gdzie uprawę
już dawno sprawiło słońce

naszej rodzimej literatury
ale on neofity blisko zwyczajnie
sam zaczął bywać nieoficjalnie
na salonach przyległych do światła

a tam tłum pustych sentencji
jemu także zgotował przyjęcie
fetuje wraz z nim tę pustkę
która się pełnią życia mianuje

stary poeta nie szuka domu
on mieszka u siebie – w księdze
przychodów i rozchodów życia
w karteluszkach umów i nadziei

w spinaczach i w segregatorach
buchalteryjnego czasu komputera
co już podliczył się do zera
i wyszło wprost że jest na minusie

więc po cóż mu salonu takty
taneczne płasy w gwiazd blasku
on już wraca do swej roli
gospodarza swego mini zagonu

sadzi kwiaty i strzyże trawnik
własnej brody własnego sumienia
jednak często przesypia plony
które trzeba wymyślać na nowo

XIX

Stary poeta – coraz bardziej przeźroczysty –
zauważa to z pewnego rodzaju zrozumieniem,
bo oto przeszła przez niego młoda dziewczyna
przeszła jakby wchodziła do sklepu witryną,
szklaną taflą bogatego wnętrza zapraszającego,
usłużnie otwartego na to jej zauważalne wejście.

Stary poeta porusza się teraz ostrożniej;
ostrożnie mierzy krok po kroku by nie zdeptać
tych co go nie widzą i tych którzy już opisali
swą zdobycz przeźroczystości i zapomniani
też otwierają się jak ta witryna i płyną z jej
całym dobrem zgromadzonego doświadczenia.

Stary poeta choć niewidzialny to jego wiersze
nie są przeźrocyste: kto pisze – słowem waży
swe racje i jak w lustrze swój widok wyczyta;
zwrotną odpowiedź na sygnały burzy,
która nadciąga i już gdzieś tam jak ćma
krąży rojem cieni na ekranie komputera.

XX

Stary poeta nie dostrzega tej zmiany
do jakiej się stoczyło jego widzenie;
on już nie patrzy – on jest zapatrzony,
on nie widzi ale trwa w za-widzeniu,
on nie postrzega ale jest spostrzegany,
on nie pamięta ale jest zapamiętany...

Zapatrzenie starego poety nie oznacza
zapatrzenia w siebie – on stale wychodzi
z siebie by sięgnąć bliżej spostrzegania,
by dostrzec to co niewyraźne,
co zaledwie prześwituje z oczywistości.

Stary poeta jest jak dziecko
zdumiony każdym swoim wglądem
w odkrywanie zapomnianego świata;
to jakby powtórne wyjaśnienie sobie
tego co w przeszłości stało się i się staje
ponownie przed zapatrzonymi oczami.
Stary a już na nowo się za-widział
w swej poezji, w słowach wzbudzony,
już zawisł w przeszłości obrazach;

a te przyszłość świecą i zapowiadają
to co wewnętrzne oko poety dostrzega.

XXI

Stary poeta wyszukuje słowa
takie słowa co dosięgną tamtego
tamtego brzegu dosięgnął on dłonią
uzbrojoną w białą broń wiersza

ale brzeg się oddala i niknie
za mgławicą za przesłonami
się rozmywa niby winy szkwał
jak wzbudzone nicością opary

stary poeta dobywa słowa
skrytego za pazuchą ostrza
słowa winnego tej zbrodni
w sercu Innego otwartej rany

w sercu na wylot znak jasny
jak stygmat wryta nazwa
zamarłe w tych słowach dźwięki
nie pragnie ten kto ich nie dozna

XXII

stary poeta żyje pięknie
w swych snach zatroskany
bo słowo z nich nie uleci
a gnieździ się i dojrzewa
do wylotu w czas nieba

po którym skośnymi liniami
znaczą swą trudną wędrówkę
nośne płaty jego marzenia

stary poeta śni swe życie
na jawie zbiera okruchy
światła już trzos cały
ale i ciemność cięży około
nasyca tą fotografię myśli
patyną wrażeń i wyczuwa
że coraz wyżej on szybuje
i jego starozakonna dusza

XXIII

Słowo o schodzeniu – w głęb
P. Celan

Stary poeta przygląda się swojemu odbiciu;
mała wnuczka bawi się lalką, pstrokato, u –
braną w nawias jej wyobrażeń, wtedy cień
dziadka przesuwa się wzdłuż policzków księgi
i prosi ją o całuska. Ten wzlata jak skowronek

Radio stale mamrocze na stacji er-em-ef-em,
łasi się najpiękniejszymi melodiami klasyki,
deszcz mżący od rana nie ustaje ani,
ani nie odlatują jeszcze do ciepłych krajów
chmary motyli i długonogich żurawi, późno

skrzykniętych terkotem wzajemnych okrzyków
gromady młodzieńców szykują się do walki;
w potyczkach ze słowem czekają ich porażki.
Poeci – dziś zamknięci w knajpach niemocy
piją zapomnienie na rachunek swej pseudowiedzy.

Tylko ci co dotarli poza siebie – już w starości
święcą swój dzień odlotu w oczach wnucząt
i wykładają na wierzch to co skryte w środku,
co wykwiła w brzmieniu trąconej lekko struny,
a słowa – dźwięki – wirują wokół niczym trzmiele.

XXIV

Stary poeta wypisuje z księgi pamięci
swoje ja, wypisuje i chowa się za lustro,
które jest lunetą dalekowzrocznego lęku
z jakim płyną ku niemu wieści stamtąd.

On widzi sączące się światło i dostrzega,
że wielka zbiera się w nim moc widzenia,
że jego wewnętrzne lunatyczne oko
sięga poza granice ciemności i powraca.

I powraca w jaśniejszym blasku słowa
-wielu słów które do tego nieba docierają
i wracają jako iluzoryczne opowiadki
w życiu starego – lunetą wytropione.

A nad wspólnym niebem nocą ulatują
klucze późnych wierszy z którymi poeta

szybuje wśród samotnych wieczorów
zagładających do jego kieliszka pokoju.

XXV

Stary poeta opuszcza ziemię Ulro;
zostawia za sobą pustkę bez pisma,
bez słowa o słowie, które jest Bogiem;
wychodzi bez żalu – tropem myśli

Bo brzegi skończonej wolności mgłą,
bo cel niedosiężny w swym wniebowzięciu,
bo wszystko płynne jakby piaski mowy,
ruchome i zwiewne, przemieszczały sens.

Stary zmierza ku tej perspektywie
celu który ciągle umyka jak horyzont;
celu w którym ziszcza się jego pragnienie:
obraz niemożliwego snu o za-pamiętaniu.

Stary porzuca swą lunetę zwątpienia,
dotarł już do ciemnej strony księżyca,
gdzie myśli i jego rozkwitające oczy
widzą swoje odbicie w lustrze nocy:

Błyski, śnienia, drzazgi odpadają od-
od pnia świata na którym wsparty
młyn naszej woli – a mąkę sypią
poeci; chleb z niej głodnych nasyci?

XXVI

Stary poeta we śnie niezauważalnie
cieniem przykryty jak kołdrą
powoli schodzi do podziemi życia
szuka swych korzeni gdy one

zbutwiałe od długiego czekania
są już tylko jak liście opadłe
w swym zaszuszeniu i próchnie
pożywką dla niewygasłych snów

poeta zrywa swój sen gwałtownie
odsuwa na bok głąz mroku
i wychodzi na jaw oczywistości
by służyć znakami przechodzącym

że drogi błędne ścieżki zgubne
że płaczą się słowa z intencjami
że kwitną ogrody cudzych smaków
że brak uniesień że boli głowa

stary poeta zwie sny po imieniu
zna ten najstarszy i ten który
czeka na swe kolejne urodziny
nie strzela słowami na darmo

wraca do siebie gdzie bez winy
czysta powłoka cielesna czeka
i uczy się razem i pospołu
dzielić czas na cząstki cienia

XXVII

stary poeta przechadza się między wieczorami
samotny palec wycelowany w niebo miasta
ulice są mu obce i zawile myślą idzie lasem
bieży też polną ścieżką wielkiego filozofa
i kiedy już dostrzega cel – lęk go dopada
bo ten zając który uskoczył spod nóg
skąd on – prawie krzyknął – i zrozumiał
że jest bezpieczny zawsze i wszędzie
tylko w szczerym polu własnej wyobraźni

XXVIII

stary poeta wstrzymuje oddech
chce przetrwać w zapomnieniu śmierci
mówi cicho bez zgrzytów wahań i bólu
jego słowa nie rdzewieją pod patyną
stary poeta waży w sobie moc wiersza
wie że to w nim skryty klucz pamięci
otwiera w języku sfinksową zagadkę
i ją rozwiązuje w serdeczności węzła

XXIX

Stary poeta przetrząsa stare idee, zwykle
słucha wtedy z rozrzewnieniem piosenek Cohena
i tańczy, tańczy w sobie gdy myśli się płaczą ,
płaczą się we włosach wymyślonej kochanki.

Świat się obraził na wieczność swego trwania,
ktos nuci na fałszywą nutę, a nowe, nowe
nie rodzi się w koszyku, świta poczucie czasu;
egipskie źródła płyną pod mostami Tamizy.

W miastach, w wielu miastach płoną stopy
oczy widzące rdzeń wytopionej wielkości;
obrazy mijają, słowa parują, cień człowieka
bez twarzy – znika jak prześniona snu mara.

Stary poeta zasępiony między kolumnami świątyni
jak Samson – wszedł ze swą siłą śnienia,
i czeka na odcięcie od źródła przeznaczenia,
jak mury Jerycha czekały na oddech ognia.

Co potem – po zburzeniu Troi, po odwróceniu losu
gdy wojen tysięcy skandowane hasła i pomosty;
co się zdarza teraz, a co będzie potem, już potem
po odwrotnej stronie kalendarza, bez idei?

XXX

Stary poeta kiedy płacze
kiedy płacze bezgłośnie
wzbiera w nim cicha pewność
cicha w nim wzbiera żałość
starość się broni przed potęgą
niemocy wspomnień i szuka słów
na własne usprawiedliwienie
aż się przelewa poza brzegi
poza brzegi przelewa się gorycz
stary poeta syci się okruchami
serdeczna w nim moc wdzięczności
za życie i życie składa w podzięce
szczegółom które pamięci nie ranią
i dziwi się sobie że płacze

że płacze jak dziecko spragnione
niemożliwej zabawy a płacz ten
staje się zarzewiem wiersza

XXXI

Stary poeta po przeszczepie
poezji (młodego szaleńca)
który popełnił błąd życia
wie już że dostał drugą
szansę na swoje przeżycie

Pisze teraz w zapamiętaniu
szybkich wynurzeń i ćwiczy
swą wciąż młodą duszę
w przekraczaniu cudzych marzeń

Czasami sam już nie wie
w której realności się mieni
jego spojrzenie gdy jego myśl
cwałuje po bezkresnych wertepach
dziko porośłego wzruszenia

XXXII

Stary poeta uwielbia kontrasty;
lubi gdy czarne wadzi się z bielą,
a biel suszy swój język czułości
wobec mroku pożądania, aż ono
zawładnie całością i tylko jej krople
staną się kontrapunktem mroczności;
wtedy myśl dopełnia czucie, aby

wracało ku swym przyjaznym źródłom,
skąd znów od nowa szuka zwady.

Tak się nieustannie noc z dniem,
nienawiść z miłością, pamięć z nicością,
niewola z wolnością, rozkosz z cierpieniem,
jawa ze snem
zwątpienie z pewnością,
nicość z trwałością,
widzi i splata;
oraz różnicuje.

XXXIII

Stary poeta wyprzedaje książki;
starych poetów wycenione dzieła,
sporo żąda za Miłosza ale
po równo idą Herbert i Zagajewski

Ostatnie wiersze mistrza Celana
ceni nazbyt wysoko bo bliskie,
Rilkego księgi bezcenne
nie sprzeda mimo wszystko.

Herbert zebrany w tom zwarty
pójdzie za grosz wdowi, blisko
mu do uroczyska piekielnego
gdzie pragnienie – czystym ogniem

Pali się *Rowigo* – kres podróży
choć pociąg tam nigdy nie staje,

za parę złotych nie kupi biletu
nie wejdzie się do tego ruczaju.

W *Płótno* ubrany wierszami
zbierać je skrzętnie w tomiku
Adam sprzedawany na sztuki
po kilka westchnień mowy.

Metafizyki nurt bierze Celana;
cisną się do rąk fragmenty złote
ten nadmiar cierpienia idzie
najlepiej – sprzedane życie poety

Po co nam Rilke i stary Tadeusz
wpisani w krajobraz po burzy
tyle tych ksiąg się zebrało
teraz trzeba kontemplować ciszę

I zamknąć się w wieży w Tybindze
razem z Hölderlina opiekunami
i zemleć swą hardą duszę
w makulaturę wiecznej wyprawy

A potem gdy świat się zatrzyma
wziąć do ręki różę Rilkego
i razem wędrować z jego księgami
godzinami przez pola pamięci.

XXXIV

Stary poeta czeka na wiersz
ten spóźnia się bo jeszcze nie gotowy
jeszcze stroi próżne miny
bada lustro czy nie fałszuje

poeta patrzy w głąb i zaczyna
dostrzegać wyraźniej inne odbicia
coraz dosadniejsze wzory dają
powód uzasadnienia niepokoju

kiedy wreszcie wchodzi w lustro
wkracza w tę metaforę przejścia
pokonuje iluzoryczne stopnie
natchnione przeszkodami wiersza

lustro się za nim zamyka
coraz wymowniejszymi zasłonami
jest już jak szkatuła oprawne
w słowa klucze do zapomnienia

XXXV

Stary poeta wyje
ze swej psiej duszy
wyje o poranku wyje
w zmierzchu nadziei

w każdą noc pojękuje
a noc w nim rośnie
bo lękiem wzmocniona

jest niczym obroża
skuwa swe stare gardło
warkliwym milczeniem
milknie sobą przez siebie
choć jęczy w nim dusza

dusza zajęta wyciem
w granicach barłogu
mości się niczym szczenię
przy ciepłym matki sutku

stary poeta cicho
cicho zaciska swą smycz
na rękojeści – błyskają mu zęby
on kąsa jak psisko

spragniony wolności
lecz miska pusta
więc pewnie wyje
stary do tej idei

XXXVI

Stary poeta nie lubi świąt
bo on od dawna już świętuje
każdy dzień jest mu święty
i na nowo rozpisany na cząstki
wiersza który się samoukłada
i składa w kalendarzu księgi-
jej strony czas numeruje i pisze
w niej swoje chwały i klęski.

Nie ma święta w kościele pracy
nie odpoczywa kto ciągle zaczyna
swą nieskończoną pochwałą życia,
kto waży dobre i złe uczynki
spragniony święta lecz już
w swej aureoli codzienności
oceanem niespełnienia płynie
za powszednim chlebem prawdy
do swej Itaki, gdzie ktoś czeka...

XXXVII

Stary poeta idzie wolno, utykając
co jakiś wiersz przystaje
potem znów drecze po swych śladach
czuciem i wiarą swój szlak znaczy

Kiedy dostrzega już kres tej drogi
nie rozróżnia w niej szczegółów,
wie dokąd prowadzi go intuicja
bo cel ten osiąga – kto w niego wierzy

Choć poeta czasem wąpi w swe zamiary
to wiara w nim walczy z niewiarą
drogę słowami brukowaną
przemierza małymi krokami

XXXVIII

„pisz o przedmiotach których nie ma”
(radzi Zbigniew Herbert).
o radach Mistrza, i z jego cienia

rzucając światło na rzeczy niewidziane
te, które w oświeceniu łaski pamiętania
trwale wpisują się w świat przedmiotów
których nie ma...

których nie ma w oświeceniu wiedzy
lecz czuciem zmysłów nas otaczają
i służą ciału i dręczą myśli
a wiersze – w których żyją – gromadzą
w składach zaprzęskiego śnienia

XXXIX

Kiedy stary poeta marzy
śni mu się poletka boskich jaśnień
i mgielne przestrzenie bez użycia

śni mu się obraz wiernopoddańczej
ciemni – czasu spowolnionego
wyprawami w mroczną przeszłość

śni mu się ta przestrzeń bycia
której już dzisiaj mu nie starcza
dla chwiejnych stóp

śni mu się bukiet wieloimienny
tłum wiernych i oddanych ust
i szept poruszonej pamięci

śni mu się zapasy czasu
skryte w niejawnych obręczach zmyśleń
jarzące się momentami niczym oczy

stary poeta spisany na czysto
na ostatni zapięty wers
z kołyski sięga do początku wiersza
i śni...

XXXX

starzy poeci są samotni w swej nie-
obecności pośród zdarzeń tego świata
wśród najbliższych, bo bliskość krwi nie sądzi
związków, nie wyręcza w potyczce losu

z przeznaczeniem – gdy odpowiada że czas,
że czas jest tej samotności budulcem
i jej krwiobiegiem w pajęczynach i cieniach
zalegających w zakamarkach wspomnień

starzy poeci z rwącym bólem pamięci
łykają pastylki zapomnienia – wiersze
pisane w skrytej apteczce codzienności
dozowane na uważnej szali wspomnień

potem zasypiają z oszukanym bólem
tańczą na wyśnionych scenach gdzie
w zasłonach skryte widma i cienie
otaczają ich korowodami masek

budzą się z poczuciem winy że sami
że sami sobie wstrzyknęli ten ból
że są i będą zawsze uwiązani do..
bo są pamięci swej niewolnikami

3

Ananke

*Wszystko spieszące / przeminie w czas /
tylko trwające uświęca nas*
R. M. Rilke z XXII sonetu do Orfeusza

Ból

Boli więc jestem...

Ból jest formą istnienia,
przychodzi wraz z pierwszym haustem
z okrzykiem zdziwienia – bo świat
jasno przyzywa i od początku kaleczy.
Potem ból jest domieszką do mleka
i pajdą chleba odebraną znienacka.
Ból uderzenia, ból siniaka i ręki,
która wyrosła z więzów temblaka.
I ten ból skryty – uświadomienia;
braku akceptacji i zrozumienia ból:
świadomy ból odrzucenia i pogardy,
braku miłości albo zdrady;
ból serca w uścisku niespełnienia.
Ból wędrujący po szczepkach życia,
w różnych jego odcieniach – wyraz
egzystencji ludzkiej – prawem natury.
I wreszcie ból starości, najwierniejszy
towarzysz naszego odczuwania
i swego miejsca tu, na tym świecie,
gdzie ból jest ziarnem, kwiatem i owocem,
wreszcie – wysuszonym ogryzkiem
wirującym w oparach wiary, że dusza,
że jej ból jest częścią wieczności,
którą ogarnia ten, kto waży i dzieli
tą moc oczyszczania ze śmiertelności
z tymi, co oczekują swego narodzenia.

I jeszcze ból, nieznan, ale przeczuć,
będący formą odkupienia życia;
i tego – co nas łączy z niepoznawalnością
esencji wszelkiego bólu.

Książkożerca

Obcy, z sąsiedzka, samotny pan;
stary kawaler, chyba z defektem
nietowarzyskości, zamknięty w sobie,
choć pytają jego oczy, jego dłonie
nerwowo szukające przycisku
na niewidocznej piersi przyjaciela.

Którego nie ma ale tylko z pozoru
bo nosi w sobie tę swoją przychylność
do wszystkiego co kwitnie milcząco
co syci się ciszą i karmi treścią książek
zamkniętych w ścianach jego zaczytania,
z którego – czasami – spogląda wybudzony,
wręcz zdziwiony, że inni dzień chwalą
gdy on obłaskawia bezsenne noce,
gdy się chroni przed natrętnym światłem,
a cienie co się kulą w kątach mieszkania,
przyjaźnie otulają jego książę spizarnię.

Lacrimoza

Gdy wybrzmiały nasze daremne słowa:
szkielety kwiatów bez wonności...
będziemy płakać wierni sobie
aż spadną łuski z oczu brzemiennych

Cośmy poznali, cośmy doświadczyli
raniąc się wzajem o nikłe racje
nic nie odwróci lotu strzały
co sięga serca i z niego broczy

Ostroga cierpienia wbita w ciało
rani czucie, zmysły i pamięć;
co odczuwa nasza zwierzęca dusza
gdy się z bólu zwija w kamień ?

Płaczmy za tymi, którzy nie płaczą,
którzy polują na stwory niebieskie,
walczą o los swój w dżungli wyobraźni
szczęśliwie omijając wnyki strachu.

Lecz dzieje nasze już są spisane
w księdze pamięci , na tej stronie
gdzie tylko popiół został a cienie
pilnują by nic się nie powtórzyło

Nowego w tym co starą narracją
wieści o naszej historii przeżycia
byliśmy pierwsi – jesteśmy ostatni
co tak rzewnie nuca o braciach.

Kadysz (dla P.A.)

„Sound of Silence”

Paul Simon

Żywot przecięty ostrzem słów;
pojęły go tłumy zastygłe
w lamencie milczących współbraci;
gdy on stał – sam na scenie zbrodni.

Gdy światło słało się ku niebu
a dłonie- w czci – niosły się
w naręczach dziękczynnych oklasków
Nóż – zbrojne naczynie – wypełnione

krwią. Starczy dla naszego odczucia,
dla żalu płonącego w sercu ognia.
Kainowy brat przeniknął do wnętrza
i kłuje nasze dusze cierniem bólu.

Śpiewamy głośno, płaczemy rzewnie
niech spłyną z nas nasze przewiny;
pod baldachimem naszej pamięci
będziemy stali – porażeni tą ciszą.

Żegnając brata i będąc mu wierni
trzymamy w dłoniach znicze gniewu:
ci co nas tak nienawidzicie
obawiajcie się sądu sprawiedliwych.

Ananke

To co konieczne jest nieuchronne
by spełnił się cykl odnowy – tylko
czas powtórny, nie niwelujący,
zamyka się w kole wiecznotrwałym.

A to co trwa – trwać będzie wiecznie
w powtarzalności życiowych sekwencji;
każdy przychodzi i wraca tamtędy
skąd wywiódł swój szlak konieczności.

Odwieczne prawa i przymus bycia
wpisane w cykle boskich nakazów.
Jesteśmy ziarnem bytu, który zasiali
gospodarze naszego bezmiernego kosmosu.

Jesteśmy tylko niewidocznym pyłkiem
wirującym w przestrzeni nieskończoności,
i tylko – wdzięczni - nasycamy oczy
górującym spojrzeniem boskiej mocy.

I tylko wzięci w nawias wierzeń
możemy czynić to co jest wymagane;
byśmy na tej ziemi – tu posiani –
wyrośli owocami przeznaczenia.

* * *

Czy jest coś mniej prawdziwego
niż to co było
czy jest coś istotnie nieprzewidywalnego
niż to co będzie
kiedy nadzieja wyprzedza sens
bycia pośród żyjących
składa się w poczuciu winy
w słowa mogące być modlitwą
a to tylko snu zaprzeczenie
stróżką krwi w jamę przecieka
albo czuciem przepełniony wiersz
odpływa – blado cierpiący księżyc

Gad

Piękno przyrody jest podejrzane
Cz. Miłosz (Uczeni)

Ono się skrada za naszymi plecami,
jak cień, jak cierń kolca wbity
w łodygę nogi wrosniętej w ziemię,
w zieloną potęgę rodzenia i ujawniania
w wybuchach naszego własnego lęku,
że jesteśmy drobiną, tylko częścią
tej niepodzielnej mocy natury,

obojętnej wobec naszych myśli i odczuć,
toczącej swoją odwieczną walkę o,
o trwanie w odwracalnej klepsydrze zdarzeń,
a my – jej nawóz – możemy tylko tyle,
tylko krzyżeć, płakać albo składać wiersze
o podejrzanym pięknie nieczułego gada.

Pełzającego po naszej całej ziemi,
jałowej ziemi naszego ludzkiego wysiłku;
unicestwienia wszystkiego co nam grozi,
co jest złudne i przemijające
jak piękno...

Pewna osobliwość

Najpiękniejszą chwilą w życiu
jest życie:
krótkie spięcie w sieci wieczności,
prawie niezauważalne przez Boga
ale obecne w sobie –
- włókno żarzące się ku temu
który tę nić wypala
i nazywa po swojemu,
dla nas niezrozumiale
ale nie mamy innej możliwości
jak tylko płonąć
pięknie choć krótko:
w swej osobliwości.

* * *

Próba spisu wrażeń
z wędrówki wstecz pamięci
zakończona wpadką w bagno
poezji
każde słowo głębiej pogrąża
już czuję ciepły oddech
starca
kipiel magmy z której
pogodzeni wracamy
zadomowieni na zawsze
w śmierci
stamtąd nie uciekniemy
jęczący z poczucia obowiązku
wobec wieczności

Zwątpienie

Ten, kto wypadnie na zakręcie
z kolasy życia i bicz karku skręci,
niech wini siebie, że w pętach
czekał na kolanach swego losu

Ten, kto wskoczy w rozbiegu
do śmigłej strzały przeznaczenia,
niech wierzy, że utknie w celu,
w centralnym punkcie przymierza.

Los z przeznaczeniem – tożsama ścieżka:
kręte wprowadza błędy i zwroty,
każdy kto wątpi i kto ją zgubi,
równe ma szanse na upadek.

Każdemu pisana droga powrotu
w nowej skorupie użycia i trwogi,
by się utrzymać w galopadzie
na szlaku, który gdzieś wiedzie .

Tylko poeci – w miarę przeżycia –
chowają się w słowach bezdrożnych :
zagłada, zatrata, zamiar ucieczki...
Bo nicość – nasza stolica – kusi ?

Gdzie są słowa przybite do ściany,
jak w tablicy boskiego nakazu,

gdzie są znaki wiodące do celu;
te boskie kierunkowskazy braku

odstępstwa od ścieżki i szlaku
wykrytego na mapie przeznaczenia.
Gdzie los może nas wyrzucić
w tej galopadzie, ku zwątpieniu ?

Nie-noc

z tej fotografii nikogo
i z tamtej także
nikogo już nie ma

wśród nas pozostały cienie
tylko tło pewnej historii
z jej jasnym przesłaniem

na ciemnej kliszy pamięci
zostały trwałe ślady – jarzmo
ćwiczy się rastrem jawności

a to co zasnute ciemnią
za granicą poznawalnego
śle swoje palące dowody

znaki nieoczywiste bite
w twardej walucie jaźni
na jej rewersie – cienie

skrzydłem nocy odwrócona
– spada płachta na oczy –
oczywistość wzięta w nawias

słów strzępy pióra gęsi
lotne znaki przestrzeni
zamyka się w sobie obraz

tli się resztkami snów
wspomnienie tej fotografii
naświetlonej prawdą jawy

* * *

poeta nie stroni od metafory
łyka ją jednym haustem
nektar to boski choć przywraca
poczucie niezamierzonej klęski

bo wolno pragnąć piękna
i upić się choćby kropelką
w której odbity świat oczywisty
pozwala smakować jego postać

jednak nigdy jego skrytości
nie sięgną słowne strzały
i choć być może dotkną do bólu
to raniąc – nie zmieniają jego sensu

Odwrotność

...aż starość odbierze dramatom znaczenie

Czesław Miłosz, w „To”

Więcej – niż złudne brzegi świata,
przekłute oko nie widzi kresu,
a świat nadal się otwiera i kusi
swym wewnętrznym spełnieniem w ciszy,
gdy cisza się zwija w kłęb rozpaczny
i wylewa, i na zewnątrz rozpościera
w lęku – ale teraz jest inaczej;
teraz zamykam oczy i patrzę
z zewnątrz, jakbym obok siedział
i sam w sobie zaglądał: wizja ta
doskwiera coraz mocniej – więcej

Ona się we mnie nasila i droczy
z krwi pasemkiem, który z czoła
przegania myśl ulotną, że już nęci
to co ma jątrzyć, co wabić chcące,
pogrążyć nas w nieziemskiej rozpaczny,
w niemocy przeżycia naszego świata,
w odwróconym na nice, jego bycie.

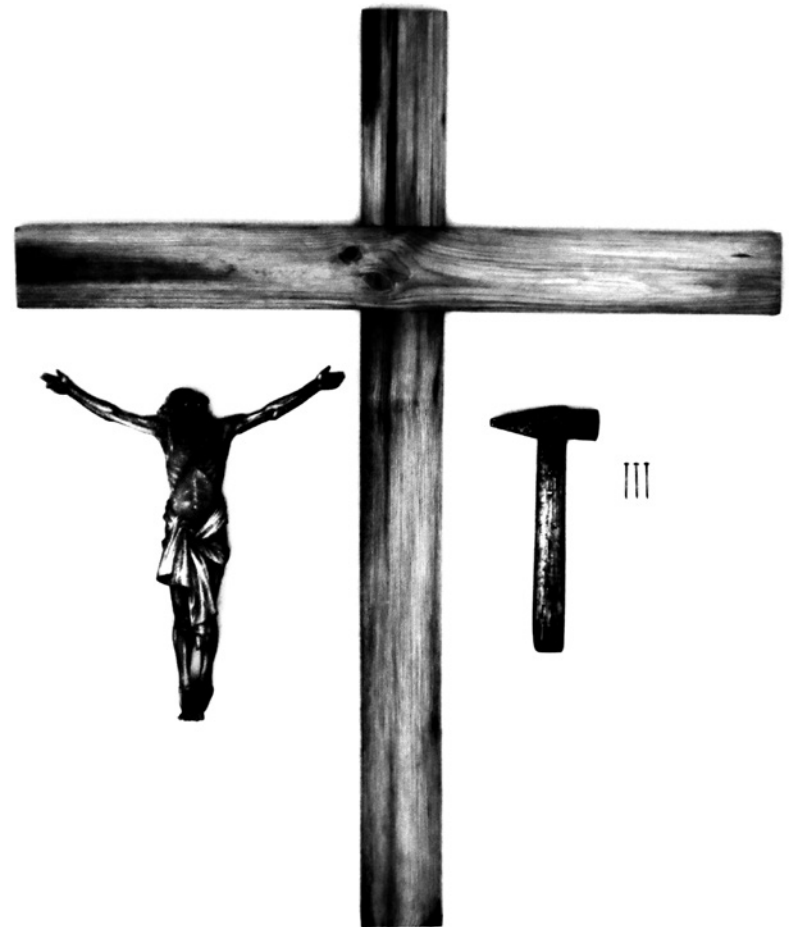

Rebusy

Stary poeta – Get* – już zamknął
drzwi swego domu miedziorytnika
za sobą na głośny zatrask krzyża:
„Zrób to sam” - wykute pacierzem
i poczłapał do okienka w przyszłości,
by wykupić tam swoją polisę
na drogę w nieprzewidywalną stronę.

Stary Get nie wraca już do siebie;
do poręcznych wyobrażeń swego łba.
Nie ślęczy nad tajemniczą miedzią, by
wydobyć skryty tam wizerunek...
Teraz rytuje w matrycy wieczności
znane kształty a jednak myślące jak
jego rebusy powierzone naszej pamięci.

* Get – pseudonim artysty grafika Eugeniusza Stankiewicza.

ZRÓB TO SAM * DO IT YOURSELF

Stare zwyczaje młode nawyki

(o najnowszej książce Andrzeja Saja)

Przechodzimy pasażami o wytłaczanych grzbietach i mówimy: tu jest TA KSIĘGA. Wśród nieporuszonych popiersi jej strony przeglądamy bezstronnie z niepamięci, pod warkoczem Saturna słyszymy fale Melancholii. To miejsce starego poety, którego bogactwem myśli święto-branie, a on nie musi zamykać oczu „spuchniętych niepamięcią” - napowietrzne ikony zachowują nimb samotności. Jego byt wyłoniony w wieku dochodzenia wraz z pytaniami o znikomość losu, i niedociekanie końca, który oczyści z przeciwieństw „gdy się noc nocą przesyci i zniknie”, „a nasz bunt ucłowieczy się we wspólnym milczeniu”.¹ W taką podróż czas wyruszyć, której kres jest na wyciągnięcie ręki, a mimo to komplikuje się sytuacja szczególnej materii: epilog zadany na początku, żarliwie wyczekiwany kres horyzontu sprzyja starymu poecie. Może wybierać najkorzystniejszą trasę lotu: jego horyzonty nakładają się w algorytmicznym szaleństwie, nad którym z satysfakcją panuje, naciskając

przycisk „stop”. Kiwa głową i mówi: wystarczy, mój horyzont ma poetyckie zapatrzenie, sprzyja dochodzeniu do siódmego nieba. Z radości wyśpiewanej wyrasta oś świata, niby zakwitający obelisk – upamiętniający mistyczne zaślubiny poety i czasu. Czas, którego twarzy nie chce już oglądać, nie potrzebuje ranić siebie, nożycami ostatnich świtów. Twarz zapisana do cna. Ostatni autoportret Rembrandta. Musiał cierpieć, kiedy zapadał się w koleinach własnej skończoności, a mimo to ból wykrzywił mu usta w uśmiechu starego malarza, który drwi z wieczności, zanim obraz na zawsze go ukamieniuje. Zmierzasz „ku ogrodowi mowy – pisze Andrzej Saja – gdzie stare drzewa - owocodajne – giną” i smakuje w pisaniu „napój złudy”. Skąd zatem przychodzi mapa pogody do starego poety? Jaki wiatr porusza żaglami jego myśli? Żar dociekania wyostrza słuch. Z jasności woli wejść w półcień. Poeta docenia walor pozostawiania w cieniu, skąd blisko do księżycowej spirali, gdzie lunarne kaskady brzmią odpowiednio. Może przywrócić zapamiętanym twarzom ich istotny grymas: wyzwała od nadmiaru kalejdoskopowych fajerwerków przez minione lata odcisniętych na piasku. Czas się „wydatnie zapętlił i skrócił gdy ledwie ranek a już nachyla się wieczór łapie każdy uśmiech i ułożenie dłoni wnuczki”, a on rozmawia z KIMŚ, stawia pytania o sztukę, szuka przyjaciela zachwyty i porównuje, oddaje siebie bez wahania o każdej porze, gdy przychodzi Wiekopomny i pracuje w nim: w wewnętrznym nadśłowie pyta dalej: „to co robię Panie? Czyż się nie modłę?”.

¹ Cytaty pochodzą z wierszy zamieszczonych w tomiku Andrzeja Saja, *Stare zwyczaje Młode nawyki*.

Wraz „z odbiciami twarzy” wchodzimy z Poetą do przedziału o „mętnych oknach” gdzie pośród migających za oknem pejzaży, żadnego brzmienia, a własny głos nie ma ci zapatrzenia. Nad głowami podróżnych „wisi klosz lampy równo dzielący noc na tę i tamtą stronę” aż do stacji, gdzie gwarem radosnym, beztruską młodych ciał wciąga i wskrzesza Studnia Wiecznej Młodości. Już w dawniejszym cyklu wierszy „Rezerwista”, Andrzej Saja wyrażał migotanie odległe młodości, która „wynosiła nas parę centymetrów ponad stopy, ponad cienie rzucane wbrew nocy” „do swej wymarzonej stolicy pamięci zwanej poezją”. Nie podrywa się do skoku, nie parska ironią, nie trawi go pożądanie ani nadmiar wolnego czasu, „zegar serca nadal tyka czule” a „spamiętane oblicza” łapią ustami zachwyty wstępujące. Trwa odpływ pamięci. „On – czas – osadza się na szybach języka”. Nie ma zgody na banał w autoportrecie poety z czasów starości. Kunszt klasycznej frazy, kompozycje zrównoważone i oszczędne, wyłaniające się z estetyki Wielkich, „będą płonąć pamiętania ogniem” albowiem „wszyscy poeci są starzy doświadczeń niewierną młodością”. Jednak niegasnący Poeta, stawia fundamentalne pytanie, wielokrotnie rozbrzmiewające w „Starych zwyczajach Młodych nawykach”: „Co zrobisz Panie, gdy umrę?”² Wiersze Andrzeja Saja pulsują „pamiętania ogniem” przenika je „wzrok van Gogha, gdy szedł z obnażoną głową przez pole żaru”. Przez horyzonty wierszy, przez pola zbóż żółtych, żółtą krwią wyżarzonych, gdzie uśmiercone

---

2 Rainer Maria Rilke.

w słońcu oliwkowe gaje, idzie żniwiarz, idzie przez jego oczy w bólu czarnych skrzydeł jak „orzeł kołujący nad polem kruków wypłoszonych przez trwożny okrzyk malarza”.³ Nierzeczywistość sztuki ma formę groteski. Jest w zakwitającej głowie Eugeniusza Geta Stankiewicza na kurzych łapkach, umieszczonej na okładce tomiku „wobec oczywistej prawdy kwitnienia i znikania woni schnącej w kwiatach, którymi świat budzi się, a potem żyje w ferii gasnących kolorów”. Zaglądamy do rzeczy poetycko podanych w przeciągu lat minionych „bo wiersz to tylko cząstka prawdy wpisana w krwiobiegi naszego życia”.

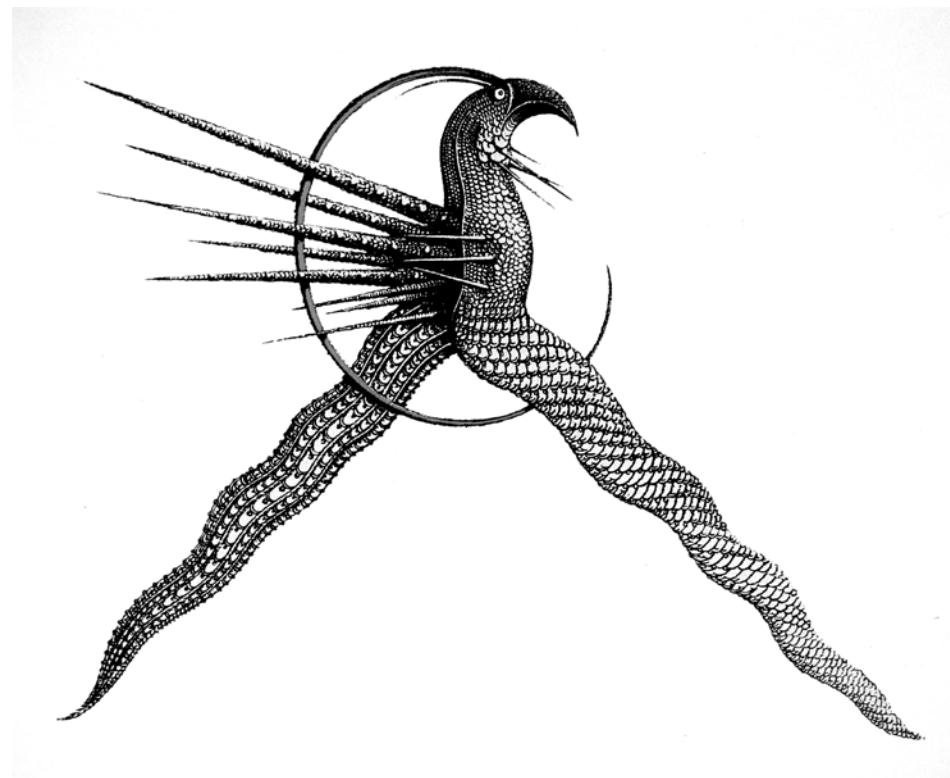
W lekturze wierszy Andrzeja Saja jest intymistyczne otwarcie na *sponte* przepływających skojarzeń, notatek, rozmyślań codziennych wyłuskanych poetycko, oddających rytm wielu dni i godzin, a nawet pór życia wraz z nawykami i rytuałami codzienności. Poeta panuje nad konstatacjami, nie tylko wspomina, docieka, bada stan rzeczy wykazując znajomość reguł sztuki poetyckiej oraz *sapientię* humanisty, nauczyciela. „Przychodzę oto do Twoich stóp/jaskinio w skale mowy Zawarta/ i zamieniam swój głos na echo; echem odbijam się od Twojej powały/Panie, który nie zamykasz ust nikomu, kto pojął czym jest owe ziarno bólu?”. Brak czułości, przytulenia, bliskości towarzyszy odchodzeniu, oddaleniu. Panuje jesienna, aura. To nastrój wierszobrania w porze późnej jesieni, kiedy odchodzi światło i coś wzywa do ucieczki w sztukę, która „jest w istnieniu

---

3 Por. wiersz pt. „Święto”

owocem, o którym marzą młodzi i starzy poeci”. Tutaj Orfeusz nieustannie wchodzi bez pukania. Jest stałym mentorem, zagląda Poecie przez ramię. „Poeta – ten stary Orfeusz, kiedy żegna swą Eurydykę młodości, nie chce już wstępować w siebie po jej wspomnienie”, „jej zjawy nigdy już nie wyjdzie z mrocznych snów starego poety”. „Nasza wola dotarcia do tego brzegu, który jest nigdzie, choć wszędzie jego plaże mają spokojem nocnych wzruszeń i spotkania Tej, którą utraciliśmy onegdaj: naszą duszę”.⁴ Stary poeta wznosi toast na cześć pożółkłych kalendarzy - „bo zostałem w tamtym kalendarzu”, który „ciągle na nowo otwieram”.

Tekst to znamienity w sobie wstępujący w „nasłuchu” napotkanych brzmień, ze strukturą wiwisekcji, o mnogości lapidarnych konstatacji typu: „starość jako antyteza młodości”, kiedy ożywiona ciałem codzienności poezja, objawia przyjsie na świat wraz z narodzinami tylko nam tchniętego słowa: „co pierwsze życie chwali łapie pierwszy krzyk zdziwienia” – a już „pędzi w zapomnienie”. Robota pamięci, to kręgosłup poezji, z niej wysnuwa się enigmatyczny algorytm piękna. A jeszcze myśl niepokojąca, gdy zamykasz tomik: A jeśli to pożegnanie? W otoczeniu obfitości rzeczy pięknych, lecz odpływających jak transatlantyk zabierający bliskie głosy, twarze i wiersze, których już nikt nie przeczyta. „Obłoki nas wezmą, i odpłyną nami poza ziemię”.

⁴ Fragment wiersza „Wyprawa” z książki Andrzeja Saja „Gest Orfeusza”.

Andrzej Saj – krytyk sztuki i fotografii, eseista, wykładowca historii projektowania we wrocławskiej ASP, inicjator i kurator licznych wystaw sztuki. W 1990 roku założyciel i redaktor naczelny Pisma Artystycznego „Format”. Drukował m.in. w: „Poezji”, „Projekcie”, „Odrze”, „Dyskursie”, „Formacie” i „Formacie literackim” oraz licznych katalogach i publikacjach zbiorowych. Wydał : „Inny przechodzący”, „Gest Orfeusza”, „Oprawa światła”.

Eugeniusz Get-Stankiewicz, (1942 – 2011), wybitny grafik, rysownik i plakacista. Studiował grafikę we wrocławskiej PWSSP, z którą (już ASP) był w latach 1998 – 2011. związany zawodowo jako profesor rysunku i grafiki. Zaangażowany w idee kontrkultury wypracował swój własny artystyczny styl, w którym wątki ironicznego widzenia rzeczywistości spletały się z intelektualną refleksją. Jego charakterystyczny, autopoportretowy „łeb”, stał się swoistym znakiem rozpoznawczym tej twórczości.

Pani Ewie Milewskiej dziękujemy za wyrażenie zgody na wykorzystanie grafik jej ojca – Eugeniusza Get-Stankiewicza – w niniejszej publikacji

Publikacja w ramach Biblioteki Pisma Artystycznego Format

Wydawca:

Akademia Sztuk Pięknych

im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu

Redakcja:

Andrzej Saj

Współpraca redakcyjna:

Jan Stolarczyk

Teksty:

Andrzej Saj

Roger Piaskowski

Projekt graficzny:

Tomasz Pietrek

Fotografie, reprodukcje:

Krzysztof Saj

Prace prezentowane w publikacji:

Eugeniusz Get-Stankiewicz

z cyklu „Oszmiańska szkoła passe-partout”

Okładka: Eugeniusz Get-Stankiewicz,

Autoportret w czapeczce maskującej, kolorowany,

z cyklu „Oszmiańska szkoła passe-partout”, 1989

Druk:

ZAPOL Sobczyk Sp.J., Szczecin

Nakład:

250 egz.

Copyright by ASP im. E. Gepperta we Wrocławiu

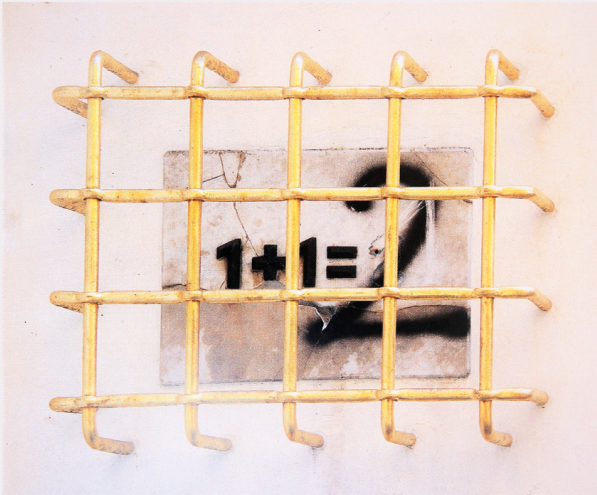
ISBN: 978-83-66321-54-0

Wrocław 2021

AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH
IM. EUGENIUSZA GEPPERTA
WE WROCŁAWIU

format
Biblioteka Pisma Artystycznego

ISBN 978-83-66321-54-0

9 788366 321540